

ДЎСТ ДОРАМАТ, ВАТАН!

ИНСОН, ҲУҚУҚ ВА ОЗОДИҲОИ ОН АРЗИШИ ОЛӢ МЕБОШАНД

МИНБАРИ

ҲУҚУҚШИНОС

НАШРИЯИ ФАКУЛТЕТИ ҲУҚУҚШИНОСИИ ДМТ * * * * №3-4 (18-19) 13-УМИ ФЕВРАЛИ СОЛИ 2015, ҶУМӢА

Таъиноти кадрӣ дар мақомоти судӣ

Санаи 11-уми феввали соли 2015 Президенти кишвар Эмомалӣ Раҳмон 132 нафар кормандони мақомоти судиро, ки ба вазифаҳои нави раиси суд, муовини раиси суд, судьяи судҳои вилоят, шаҳру ноҳия, судҳои иқтисодӣ ва ҳарбӣ таъин шудаанд, барои суҳбат ба ҳузур пазируфт.

корхонаҳо ва ташкилоту муассисаҳо вазифаҳои мушаххас гузошт.

Зикр гардид, ки пас аз татбиқи босамари ду барномаи давлатӣ барои ислоҳоти судӣ-ҳуқуқӣ дар оғози соли равон боз барномаи нави ислоҳоти судӣ - ҳуқуқӣ барои солҳои 2015-2017 тасдиқ гардид, ки мақсади он таҳкими минбаъдаи ҳокимияти судӣ мебошад.

Ба роҳ надодани қонуншиканӣ ва ҷинояткорӣ дар миёни худи кормандони соҳа,

аз ҷумла ба амалҳои коррупсионӣ даст задани онҳо, таваҷҷуҳи хос зоҳир карда шуд.

Таъкид гардид, ки кормандони мақомоти судӣ фаъолияти ҳаррӯзаро ба хотири боз ҳам беҳтар ба амал баровардани адолати судӣ, ҳимояи манфиатҳои давлат ва шаҳрвандон, таҳими обрӯи давлати соҳибистиклоли Тоҷикистон ва мунтазам баланд бардоштани сатҳи касбии худ бояд равона созанд.

Дар оғози мулоқот фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи таъин ва озод намудани судья ва роҳбарияти судҳои вилоятҳо ва як зумра шаҳру ноҳияҳои кишвар қироат карда шуд.

Тавре аён гардид, аз 132 нафари таъиншуда 49 кас бори аввал ба мансаби судья таъин гардиданд, ки 6 нафари онҳо занон мебошанд.

Сарвари давлат Эмомалӣ Раҳмон

зимни суҳанронӣ аз ғамхориҳои роҳбарияти кишвар ба мақомоти судӣ ва кормандони ин соҳа, аз ҷумла беҳсозии шароити корӣ, афзун намудани ҳуқуқу ваколатҳо ва маоши онҳо ёдовар шуда, дар наздашон доир ба таъмини волоияти қонун дар ҷомеа, баланд бардоштани маърифати ҳуқуқии шаҳрвандон, хусусан ҷавонон, ҳифзи ҳолисонаи ҳуқуқу озодиҳои инсон, ҳимояи манфиатҳои давлат,

ПАЗИРОИИ БАРНОМАИ РУШДИ ФАКУЛТЕТ АЗ ҚОНИБИ ШҶРОИ ОЛИМОНИ ДМТ

САҲ. 2

ИШТИРОКИ НОЗИРОНИ БАЙНАЛМИЛАЛӢ ДАР ИНТИХОБОТ

САҲ. 5

ДАР ПАРТАВИ ПАӢМИ ПРЕЗИДЕНТ

Дар интиҳои ҷаласа бо дастгирии яқдилонани омӯзгорон ва аъзоёни Шӯрои олимони факултет лоиҳаи "Барномаи рушди факултети ҳуқуқшиносии ДМТ барои солҳои 2015-2020" қонибдорӣ шуда, барои қабул ва тасдиқ ба Шӯрои олимони ДМТ ирсол карда шуд.

САҲ. 3

РАҲҶУМЗАДА НАБОШЕМ

САҲ. 7

МУҶЛАТҲОИ ИНТИХОБОТӢ ВА ТАРТИБИ БАРАСӢИ АРЗУ ШИКОЯТҲО

САҲ. 11

ҲУҚУҚӢ КӢДАКРО ҶИМОЯ КУНЕМ

САҲ. 6

ЗАБОНИ ХОРИҶӢ ОМӢЗЕМ!

САҲ. 13

ШОҶИД ВА НАҚШИ ОН ДАР МУРОФИИИ ҶИНОЯТӢ

САҲ. 14

МИНБАРИ
ҲУҚУҚШИНОСМуассис:
факултети
ҳуқуқшиносии ДМТ

www.law.tnu.tj

и.в. сармуҳаррир:

Ҷаҳонгир
Саъдизода

jahon_1967@mail.ru

Тарроҳ:
Ҷамидулло
Азизов

ҲАЙАТИ ТАҲРИРИЯ:

Насурдинов Э. С. дотсент,
декани факултети ҳуқуқшиносии;
Сафаров Б. А. дотсент,
мудири кафедраи ҳуқуқи инсон
ва ҳуқуқшиносии муқоисавӣ;Қурбонов Қ. Б. муовини
декан оид ба илм ва робитаҳои
байналмилалӣ;Қамолов И. И. дотсенти ка-
федраи назария ва таърихи
давлат ва ҳуқуқ;Сулаймонов Ф. С. дотсенти
кафедраи ҳуқуқи байналми-
лалӣ;

ҲАЙАТИ МУШОВАРА:

Давлатов Ҷ. М. ёрдамчи
Президенти ҶТ оид ба
масъалаҳои ҳуқуқӣ;Саид Нуриддин Саид
вазир маориф ва илми ҶТ,
профессор;Имомов М. С. ректори
ДМТ, профессор, академи-
ки АИ ҶТ;Тоҳиров Ф. Т. профес-
сор, академики АИ ҶТ,Маҳмудзода М. А. раиси
Суди Конституционии ҶТ,
профессор, академики АИ
ҶТ;Раҳимзода М. З. директо-
ри маркази миллии қонунгу-
зории назди Президенти ҶТ,
профессор;Диноршоев М. профес-
сор, академики АИ ҶТ.ШАРТҶОИ ҚАБУЛИ
МАВОД:Дастнавис қабул карда
намешавад.Мавод бояд бо ҳуруфи
Times New Roman Tj 14
ҳуруфчинӣ шуда бошад.Рӯзнома на ба ҳама
андешаи муаллифон
мувофиқ аст ва ақоиди
мухталифро ба хотири
риояи чандандешӣ ба
табъ мерасонад.Рӯзнома дар Вазорати
фарҳанги ҶТ тахти №0336/рз
аз 28-уми феввали соли 2013
ба қайд гирифта шудааст.
Нишони идора: ш. Душанбе,
Буни Ҷисорак, Шаҳраки
Донишҷӯён, факултети
ҳуқуқшиносии ДМТ.
Телефон: 985-38-38-67,
918-56-07-07. Теъдод: 1000

Санаи 31-уми январӣ соли ҷорӣ дар факултети ҳуқуқшиносии ДМТ дар партави Паёми Президенти ҶТ, Ҷаноби Олӣ, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии ҶТ дар мавзӯи "Проблемаҳои муҳраи ҳаёти давлатию ҳуқуқии Тоҷикистон" бо иштироки доираи васеи омӯзгорон ва кормандони факултети, олимони ва кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, намоёндагони васоити ахбори омма ва матбуоти даврӣ мизи мудаввар баргузор гардид. Ҷаласаро бо сухани ифтитоҳӣ декани факултети ҳуқуқшиносии номзади илмҳои ҳуқуқ, дотсент Насурдинов Э. С. ҳусни оғоз бахшида, ба ҳозирин дар ҳусуси зарурат ва аҳамияти баргузори мизи мудаввар гузориш дод. Аз ҷумла иброз намуд, ки Паёми Президенти ҶТ ҳамчун ҳуҷҷати муҳими роҳнамои миллат ва дурнамои давлати миллии Тоҷикистон баромад намуда, рушду инкишофи соҳаҳои ҳаёти иқтисодӣ, иҷтимоӣ, сиёсӣ, фарҳангӣ, ҳуқуқиро барои давраҳои миёнамуҳлат муайян менамояд. Ҷамзамон аз аҳли нишаст даъват ба амал овард, ки дар заминаи Паёми Президенти ҶТ ба таҳқиқи пажӯҳиши мавзӯҳои рӯзмарраи илми ҳуқуқшиносии

МИЗИ МУДАВВАР ДАР МАВЗҶИ "ПРОБЛЕМАҶОИ
МУҶРАМИ ҶАЁТИ ДАВЛАТИЮ ҶУҚУҚИИ ТОҶИКИСТОН"

машғул шуда, чиҳати амалишавии он ба корҳои созандагӣ бунёдкорӣ рӯ биёранд. Сипас, аз рӯйи рӯзномаи барномаи мизи мудаввар маърузаҳои устодони факултет Маҳмудов И. Т. - мудири кафедраи ҳуқуқи судӣ ва назорати прокурорӣ дар мавзӯи "Ислоҳоти судӣ-ҳуқуқӣ - тақозои замон"; Қурбонов Қ. Б. - дотсенти кафедраи ҳуқуқи граждани дар мавзӯи "Такмили қонунгузори оилавии ҶТ дар партави Паёми Президенти ҶТ";

Қурбоналиев Н. Ш. - ассистенти кафедраи ҳуқуқи граждани дар мавзӯи "Ҷуқуқи кӯдак ба ҳифзи саломатӣ" шунида шуд. Баромадкунандагон мазмуну моҳияти маърузаҳои хешро шарҳ дода, таҳқиқи омӯзиши минбаъдаи онро дар заминаи Паём асоснок намуданд. Оид ба маърузаҳои қироатшуда саволу ҷавоб ва музокираҳои тулонӣ сурат гирифт. Аз ҷумла, дар робита ба масъалаҳои баррасишуда дар музокира устодони факултет Баҳриддинов

ҳифзи оила ва ҳуқуқи кӯдак, ки аз масъалаҳои марказии Паёми Президенти ҶТ ба ҳисоб мерафтанд, зарурияти анҷом додани корҳои арзишманди илмӣ-тадқиқотиро тақозо менамояд. Дар интиҳои кори мизи мудаввар қарор карда шуд, ки тамоми нуқтаҳои Паёми Президенти ҶТ аз ҷониби омӯзгорони факултет ба назари эътибор гирифта шуда, чиҳати татбиқи бомароми онҳо чораҳои дахлдор андешида шаванд.

ХУШҶАБАР

Садорат ва ҳаёти устодону кормандони факултети ҳуқуқшиносии ДМТ устоди кафедраи ҳуқуқи соҳибкорӣ ва тижорат Кабутов Эраҷ Давлатовичро барои тасдиқ шудани рисолаи номзадиаш аз ҷониби Комиссияи олии аттестатсионии Вазорати маориф ва илми ФР ва ассистенти кафедраи ҳуқуқи конституционӣ Саидов Изатулло Ҷабибуллоевичро ба ифтихори дар Шӯрои диссертатсионии назди Донишгоҳи дӯстии халқҳои Русия Ҷимояи сарбаландонаи рисолаи номзадиаш дар мавзӯи "Ҷуқуқи конституционии шаҳрвандон ба муроҷиат ва амалишавии он дар ҶТ" самимона табрик намуда, ба эшон саломатии бардавом, рӯзгори обод ва дар фаъолияти минбаъдаи омӯзгориву корҳои илмӣ-тадқиқотиашон комёбиҳои беназирро ба нафъи пешрафти Тоҷикистони азиз хоҳонанд.

ПАЗИРОИИ БАРНОМАИ РУШД АЗ
ҶОНИБИ ШҶРОИ ОЛИМОНИ ДОНИШҶОҶИ
МИЛЛИИ ТОҶИКИСТОН

Дар ҷаласаи Шӯрои олимони Донишгоҳи миллии Тоҷикистон "Барномаи рушди факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон барои солҳои 2015-2020" мавриди муҳокима ва баррасӣ қарор дода шуд. Оид ба мазмун, моҳият ва зарурияти таҳияи Барнома мудири кафедраи ҳуқуқи судӣ ва назорати прокуратураи факултети ҳуқуқшиносии, номзади илмҳои ҳуқуқшиносии, дотсент Изатулло Маҳмудов гузориш доданд. Сипас оид ба масъалаи мазкур музокираву муҳокимаи тулонӣ сурат гирифт. Дар музокира аъзоёни Шӯрои олимони Миралиев А. М., Самиев Х. Д., Калимулов М., Насурдинов Э. С. ва дигарон баромад намуда, андешаву назари хешро оид ба паҳлуҳои алоҳидаи Барномаи рушди факултети ҳуқуқшиносии иброз намуданд. Зикр карда шуд, ки қабули барномаи рушд дар шароити кунунии пешрафти давлатдорӣ миллии иқдоми саривақтӣ буда, он метавонад дар самти ба-

ланд бардоштани масъулиятшиносии омӯзгорон, саводнокии донишҷӯён ва ҷорӣ намудани усулҳои фаъоли таълим хизмати шоистаеро анҷом диҳад. Дар маҷмӯъ "Барномаи рушди факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон барои солҳои 2015-2020" аз ҷониби кулли аъзоёни Шӯрои олимони Донишгоҳи миллии Тоҷикистон якдилона пазирой карда шуда, дар ҳусуси қабули он қарори дахлдор қабул гардид. Татбиқи амалӣ ва бомароми барнома дар оянда имкон медиҳад, ки сатҳу сифати таълим боло бардошта шуда, ҷамзамон мутахассисони бозори меҳнат, ҷавобгӯй ба стандартҳои байналмилалӣ ва дар руҳияи меҳанпарастиву ҳештаншиносӣ тарбияёфта омода карда шаванд. Умед дорем, ки бо амалишавии барнома дар ҳаёти таълимӣ, илмӣ ва тарбиявии факултет таҳаввулҳои қиддӣ ба миён меоянд.

ПАЁМИ
ТАБРИКОТӢ!

Ҷаёти устодону кормандони факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон дастпарвари факултет, устоди ҳамкори кафедраи ҳуқуқи судӣ ва назорати прокуратура - Раҳимов Юсуф Аҳмедовичро ба ифтихори таъин шуданашон ба вазифаи Прокурори Генералии Ҷумҳурии Тоҷикистон самимона табрик гуфта, ба эшон тансиҳативу хушрӯзӣ, саодатмандию пирӯзӣ, бурдборию масъулиятшиносиро дар самти таъмини волияти қонун ба нафъи таъмини ҳуқуқи озодиҳои инсонро шаҳрванд ва пешрафти Тоҷикистони азиз, таманно доранд!

Санаи 26-уми январи соли 2015 дар факултети ҳуқуқшиносии ДМТ бо иштироки кулли устодон ҷаласаи васеи Шӯрои олимони баргузор гардид. Дар рӯзномаи ҷаласа танҳо ду масъала мавриди муҳокимаву баррасӣ қарор гирифт. Масъалаи аввали рӯзномаи ҷаласа ба аҳамият, омӯзиш ва мавриди иҷро қарор додани нуқтаҳои асосии Паёми Президенти ҶТ, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии ҶТ аз 23.01.2015 дар бораи самтҳои асосии сиёсати дохилӣ ва хориҷии кишвар бахшида шуда буд.

Оид ба масъалаи мазкур декани факултети ҳуқуқшиносӣ, дотсент Э.С. Насурдинов, мудири кафедраи ҳуқуқи байналхалқӣ, дотсент Раҷабов М.Н., муовини декан оид ба илм, дотсент Қ.Б. Қурбонов, омӯзгори ҳамкори кафедраи ҳуқуқи инсон ва ҳуқуқшиносии муқоисавӣ, н.и.ҳ. Ализода Зариф баромад намуда, дар хусуси аҳамияти Паёми Президенти ҶТ ҳамчун ҳуҷҷати муҳим ва барномавии рушди соҳаҳои ҳаёти сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ, фарҳангӣ ва ҳуқуқи кишвар гузориш манзур намуданд. Аз ҷумла таъкид намуданд, ки омӯзгорони факултети ҳуқуқшиносӣ ҳамчун воҳиди таркибии ДМТ ба ҳайси муассисаи пешбари илмӣ-таълимии кишвар бояд дар амалишавии ҳадафу маромҳои дар Паём ироашуда, масъулиятшинос бошанд.

Муҳокима ва қабули "Барно-

Дар партави Паёми Президент

маи рушди факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон барои солҳои 2015-

2020" масъалаи дуҷуми рӯзномаи ҷаласаи Шӯрои васеи олимони факултетро ташкил меод. Оид ба масъалаи мавриди

назар, масъули садорати факултет, роҳбари гурӯҳи корӣ, н.и.ҳ., дотсент Х.М. Ғафуров гузориши муфассал манзур намуд. Сипас бахши саволу ҷавоб баргузор гардид. Дар музокира доир ба масъалаи мазкур пешниҳоду тавсияҳои судманд иброз карда шуданд. Аз ҷумла, дар робита ба ин масъала профессор кафедраи ҳуқуқи инсон ва ҳуқуқшиносии муқоисавӣ А.Ф. Холиқзода, мудири кафедраи ҳуқуқи нақлиёт ва ҳуқуқи истифодаи сарватҳои табиӣ н.и.ҳ., дотсент А.Д. Ғафуров, дотсенти кафедраи ҳуқуқи конститутсионӣ Х.О. Ойев, омӯзгори ҳамко-

ли ҷунин санади муҳими бунёдиро барои рушди минбаъдаи факултет иқдоми саривақтӣ ва амали неқ арзёбӣ намуданд. Ҳамчунин дар хусуси тақвияти роҳу усулҳои амалишавии "Барномаи рушди факултети ҳуқуқшиносии ДМТ барои солҳои 2015-2020" дастуру ҳидоятҳои мушаххас иброз намуда, пешниҳод намуданд, ки қабули лоиҳаи Барнома пазиро карда шавад.

Дар интиҳои ҷаласа бо дастгирии яқдилноаи омӯзгорон ва аъзоёни Шӯрои олимони факултет лоиҳаи "Барномаи рушди факултети ҳуқуқшиносии

ДМТ барои солҳои 2015-2020" ҷонибдорӣ шуда, барои қабул ва тасдиқ ба Шӯрои олимони ДМТ ирсол карда шуд.

Донишҷӯёне, ки имтиҳонҳои нимсолаи зимистонаро дар соли таҳсили 2014-2015 бо баҳои аъло ҷамъбаст намуданд:

Курсҳои 1

Аҳадов Азамат
Муҳаббатова Шарифа
Саидқозимова Салима
Ҳасанов Умед
Хилватшоева Фароғат
Шарипов Шерзод
Солеҳова Ибодат
Аҳмадов Қандил
Бурҳонова Шабнам
Озирова Насиба
Раҳимҷонов Атобилло
Маҳмадалиев Қиёмиддин
Темурова Сиддиқа

Курсҳои 2

Ҷураев Азимҷон
Ғаюров Баҳрулло
Каримов Убайдулло
Халифаев Фазлиддин
Алиева Саодат
Қурбонов Абдулло
Ҷураев Шоҳрӯх
Заҳриддин Шайхиддин
Отаев Ҷалолиддин
Собири Миралӣ
Боев Суруш
Зайниддин Фарнуш
Умаров Абдулваҳоб
Ҷақалзода Аслиддин
Намаков Аҳрор
Миралиев Муродалӣ
Забинова Басанти
Орзуев Фаромӯз
Мирзоева Дилрабо
Назарова Рухсора
Ятимова Мавзуна
Ҳоҷаев Диловар
Ятимова Зебо

Курсҳои 2 (гурӯҳи русӣ)

Имомов Муҳамадалӣ
Қодиров Амирҷон
Раҳмоналии Сафарбек

АЪЛОҲОНОНИ МО

Сафарова Шаҳзода

Курсҳои 3

Ғадов Фирӯз
Самиев Алишер
Сулаймонов Илҳомҷон
Азимова Зебҷон
Саидов Саидақбар
Сангинев Некмон
Насриддинов Фаррӯх
Ҳалимов Искандар
Назаров Наврӯз
Каримов Манучеҳр

Курсҳои 4

Зарифов Умед
Миралиев Эмомалӣ
Ғафуров Абдуғафур
Юлдошев Зафар
Ақобирзода Нилуфар
Зарипов Абдукарим
Саидов Тоҳир
Сафоев Бобичон
Қосимов Темурмалик
Абдураҳмонов Парвиз
Саидов Шавқат
Абдуллоев Ёқубҷон
Қурбонов Бахтиёр
Насриддинов Зикрулло
Оламорои Достон
Атоев Азиз
Салихов Шоҳрух
Шарипова Рухсона

Курсҳои 5

Бозоров Ҷаҳонгир
Ғаюров Меҳрубон
Насриддинов Фирдавс
Саёҳати Одиназода
Самандар Ибни Анвар
Ҳабибуллои Нуриддин
Рамазони Хуршед
Фарҳодзода Нигина
Қурбонов Бехруз
Мирзоев Комрон
Сиддиқов Далер

Тешаев Маҳмадсаид
Нуров Фируз
Фозилов Махсудҷон
Шарипов Манучеҳр
Давронҷони Ҷураҳон

Курсҳои 5 (гурӯҳи русӣ)

Амиров Азизҷон
Амридини Қурбоналӣ
Бузургмеҳри Амрулло
Ғаюрова Таҳмина
Комилов Некруз
Наҷмудинзода Бахтовар
Раҷабова Манзура
Саидмуродова Таҳмина
Фирдавси Сафаралӣ

Шуъбаи муносибатҳои байналхалқӣ (ҳуқуқ) ва низоми таҳсилоти кредитӣ
Ихтисоси 24010100-муносибатҳои байналхалқӣ (ҳуқуқ)

Курси 1

Ҳайдаров Саидхон
Тилоева Зебонигор
Муродов Манучеҳр
Набиев Некрӯз
Ҷурабоев Хоҷимурод
Олимов Фирдавс
Ҷураҳонов Баҳодур
Холова Лайлӣ

Курси 2

Некрузи Файзизода
Зоирова Парвина
Ҳамидов Одил
Одинаева Нуриноссо
Саидова Ёсуман
Холмирзоев Аслиддин
Зухуронова Шаҳло
Камолова Таманно

Курси 3

Давлатова Миҷгона
Раҳматбекова Фирӯза

Курси 4

Давлатова Миҷгона
Алиҷони Исмоил
Алиев Фирдавс
Ғаюров Нусратулло
Каримов Комилҷон
Ҳамроқулова Фарзона

Курси 5

Абдураҳмонова Шаҳноза
Зарипов Олимхон
Зайналов Мирзо
Сайфиддинова Манижа
Таманнои Шариф

Ихтисоси 93010100-фаъолияти ҳифзи ҳуқуқ

Курси 1

Одинаев Шоҳрух
Мирзоев Зиератшо

Курси 2

Алиева Мадина

Курси 3

Амиров Сафарбек
Авзалова Назрибегим
Сафаралиев Далер
Салимзода Аҳмадшоҳ
Сайфуллоев Иноятулло

Курси 4

Раҷабов Комрон

Курси 5

Зулфалиева Ҷамила
Азиззода Хушбахт
Боймуҳаммади Маҳмадалӣ

Ихтисоси 26010200-идораи давлатӣ ва ҳуқуқ

Курси 1

Аҳмадов Абдураҳмон
Шамсудинова Назира
Иноятова Лола

Курси 2

Мирзоева Таҳмина
Муминово Қурбонбой

Мирзоев Озод
Содиқова Шаҳноза
Давлатов Мерафзун

Курси 3

Атабоева Мадинахон
Мирзоева Таҳмина
Муминово Қурбонбой
Мирзоев Озод
Содиқова Шаҳноза

Курси 4

Саидов Собирхон
Сафармои Хонзода
Каримов Хуршед
Шакарова Суман
Шодмонов Орёмеҳр
Азизаи Нурулло

Курси 5

Раҳмонов Абдулазиз
Маҳмудова Мерафруз
Низомиддин Фатҳиддин
Мерган Мастонзода
Дилшоди Ғайратшоҳ
Гиёев Исмадулло
Фаридуни Исмадулло

Ихтисоси 24010302-танзими ҳуқуқи молия ва қарз

Курси 2

Ботуров Исроил
Исмадова Таҳмина

Курси 3

Муҳаммадиев Сипеҳр
Каримов Муродалӣ
Ховар Диловарпур
Абдуллоев Фирдавс

Ихтисоси 93010200-экспертизаи судӣ

Курси 1

Исроилов Аҳрорхон
Зоидова Манижа
Мусоев Собирхон

Курси 2

Саидов Раҷабалӣ

Нақши интихобот, ҳамчун чорабини муҳими сиёсӣ дар инкишофи пешравию чомеа на заррас аст. Мо бо боварии комил метавонем тамоми дастоварду музафариатҳоеро, ки тӯли солҳои соҳибхитиёрии давлатӣ чомеаи Тоҷикистон ба он муваффақ гаштааст, ҳамчун самараи падидаи сиёсии интихобот эътироф намоем. Яке аз дастовардҳои бузург ва нодирӣ ҚТ дар солҳои аввали соҳибхитиёрии давлатӣ ин қабули Конституция (Сарқонуни) ҚТ маҳсуб меёбад. Қабули Қонуни асосии кишвар боис гардид, ки дурнамои инкишофи пешрафти Тоҷикистон ҳамчун давлати демократӣ, соҳибхитиёр, ҳуқуқбунёд, дунявӣ ва ягона муайян карда шавад. Дар асоси Конституция амалкунанда то кунун чор маротиба интихоботи Маҷлиси Олӣ ва интихоботи вакилон ба маҷлисҳои маҳаллии вакилони халқ баргузор гардидааст. Рӯзи 1-уми март соли қорӣ шаҳрвандон маротибаи дигар имкон пайдо менамоянд, ки Маҷлиси Олии давлати навро интихоб намоянд.

Мувофиқи моддаи 9-и Сарқонун ҳокимияти давлатӣ дар асоси таъзияи он ба ҳокимияти қонунгузор, иҷроия ва судӣ амалӣ карда мешавад. Ҳамзамон мувофиқи моддаи 48 бошад, Маҷлиси Олӣ - парламенти ҚТ - мақоми олии намоёндагӣ ва қонунгузори ҚТ мебошад. Бинобар ҳамин яке аз дастовардҳои муҳими интихобот он аст, ки ба воситаи он дар давлат шохаи асосии ҳокимияти давлатӣ - яъне қонунгузорӣ ташаққул меёбад. Бесабаб нест, ки як боби мустақил, яъне боби сеюм (моддаҳои 48-63)-и Сарқонуни ҚТ ба Маҷлиси Олӣ бахшида шудааст. Маҳз фаъолияти са-

маранок ва бомароми Маҷлиси Олӣ заминаҳои бозғатимоди ҳуқуқиву ташкилии фаъолияти муназзами тамоми рӯкнҳои муҳими давлатдориро дар Тоҷикистон фароҳам меорад. Аз ин рӯ, боисрор бояд таъкид сохт, ки интихоби дуруст омилҳои ҳамарӯна пешравиюхост. Дар маҷмӯъ, метавонем яқинанд самтҳои афзалиятноки нақши калидии интихоботро дар пешравию иқшофи чомеаи имрӯзаи Тоҷикистонро ном бурд:

1. Дар ҚТ барои ҳар як инсон шароити зиндагии арзанда ва инкишофи озодона фароҳам оварда шудааст.

2. Таъмини сулҳ, ваҳдати миллӣ, субботу ҳамдигарфаҳмӣ, хомӯш кардани ҷанги

Изатулло Мақмудов
мудири кафедраи ҳуқуқи судӣ ва назорати прокурорӣ

ИШТИРОК ДАР ИНТИХОБОТ - САҲМ ГУЗОШТАН ДАР ИНКИШОФУ ПЕШРАФТИ КИШВАР

шаҳрвандӣ, аз вартаи нестӣ ва парокандагӣ наҷот додани давлату миллати тоҷик, таъмини шароити арзандаи зиндагонии мардуми кишвар, дастгирии ҳамешагии маъюбону ятимон, таъмини тараққиёти иқтисодиву иҷтимоӣ дар кишвар аз он дастовардҳои бузурги Тоҷикистонанд, ки дар натиҷаи татбиқи дуруст ва бомароми натиҷаҳои интихобот ба даст омадаанд.

3. Боло бурдани обрӯ ва эътибори Тоҷикистон дар арсаи байналмилалӣ, таҳкими асосҳои соҳитори конституционӣ ва мақомоти давлатӣ, кафили яқпорчагии кишвар ва таъмини ҳуқуқи озодиҳои конституционӣ инсон ва шаҳрванд, фурӯзон кардани гулхани умед ва боварӣ ба ояндаи дурахшони

Тоҷикистон дар қалби ҳар як тоҷику Тоҷикистонӣ аз беҳтарин ва арзишмандтарин комёбиҳои падидаи интихобот ба ҳисоб меравад.

4. Фаъолияти ҳуқуққодкунӣ ва қонунқодкунӣ густариш ёфт. Ҳамасола аз ҷониби Маҷлиси Олӣ садҳо қонунҳое таҳия, қабул ва бознигарӣ карда мешаванд, ки дар самти танзими ҳуқуқи муносибатҳои ҷамъиятӣ саҳми калон доранд. Зеро танҳо қонунҳои босифат ва ҷавобгӯ ба талаботи инкишофи муносибатҳои ҷамъиятӣ метавонанд, ки пешрафти соҳаҳои ҳаёти иқтисодӣ, иҷтимоӣ, сиёсӣ, маънавӣ, фарҳангӣ ва ҳуқуқиро дар Тоҷикистон таъмин намоянд.

5. Заминаҳои бозғатимоди эҳё ва инкишофи иқтисодӣ

миллӣ, фаъолияти озоди иқтисодӣ, ривочи иқтисодиёти бозоргонӣ ва ҷалби сармоягузори хориҷӣ ба истеҳсолоти ватанӣ рӯйи қор омаданд.

6. Натиҷаи таҳлилҳои интихоботҳо дар Тоҷикистон шурӯъ аз соли 1994 то ба инҷониб тамоли рӯ ба болоравӣ овардани иштироки фаъолони шаҳрвандони ҚТ-ро дар ин маърақаҳои муҳими сиёсӣ нишон медиҳад. Чунин амали шаҳрвандон албатта падидаи нек аст. Ин ҳолат гувоҳӣ аз он медиҳад, ки шаҳрвандони Тоҷикистон дар ҳалли муҳимтарин масъалаҳои ҳаёти сиёсии кишвар ва низоми идоракунии давлатдорӣ аз боби масъулиятшиносӣ ва иҷроӣ қарзи шаҳрвандӣ дар назди давлату миллат қор гирифта, муҳим будани райъи

ҳудро барои таъмини пешрафт ва дурнамои дурахшони Ватани маҳбубамон беш аз пеш дарк намудаанд. Пас ҷойи ифтихор аст, ки фарҳанги ҳуқуқи интихобкунандагон сол аз сол боло рафта истодааст.

7. Бо назардошти хатарҳои глобалии ҷаҳони муосир, пайомадҳои нуговори равандҳои ҷаҳонишавӣ, таҷрибаи талхи давлатҳои хориҷӣ мо мардуми сарбаланду шарифи Тоҷикистон беш аз ҳар вақта уҳдадорем, ки тамоми кӯшишу ғайрати хешро баҳри эмин нигоҳ доштани тамомияти арзӣ, яқпорчагӣ ва амнияти кишвари азизамон аз таҳдиду мафкураҳои беруна равона намоем ва падидаи интихоботро ҳамчун омилҳои асосии муттаҳидкунандаи миллат ба нафъи пешрафти шуқуфойии Тоҷикистон истифода барем.

Аз ин рӯ, интихоби дуруст кафолати таъмини эъморӣ давлати ҳуқуқбунёду демократӣ, зиндагонии арзанда ва шоистаи ҳар як фард ва ноил гаштан ба дастовардҳои беназир дар ҳама соҳаҳои ҳаёти ҷамъиятӣ. Бо истифода аз фурсати муносиб аз тамоми шаҳрвандони Тоҷикистон, ки соҳиби ҳуқуқи интихоботӣ мебошанд, лутфан даъват ба амал меорем, ки рӯзи 1-уми март соли қорӣ дар интихоботи давлати нави вакилони Маҷлиси намоёндагон ва маҷлисҳои маҳаллии вакилони халқ фаъолони иштирок намуда, барои ободиву пешрафт ва ояндаи неки Тоҷикистони азиз мавқеи худро муайян намоянд. Овози ҳар як интихобкунанда барои тақдирӣ минбаъдаи давлату миллати тоҷик ҳалқунанда аст. Яъне, иштирок дар интихобот ин саҳм гузоштан ба инкишофи пешравию иқшофи кишвар аст.

Андоз аз реклама яке аз хароҷоти асосии соҳибкорони инфиродӣ ва шахсонӣ ҳуқуқӣ, ки ба фаъолияти соҳибкорӣ машғул шудаанд, ба ҳисоб меравад. Реклама шакли паҳншудатарини пешниҳоди мол, иҷроӣ қор ва хизматрасонӣ тавассути иттилоот мебошад. Реклама тавассути воситаҳои ахбори омма, аз қабили рӯзнома, маҷалла, маълумотномаҳо, интернет, радио, телевизион, гузоштани стендҳо ва ғайраҳо паҳн карда мешавад. Ба субъектҳои асосии реклама рекламадиҳанда, истеҳсолкунандаи реклама, паҳнкунандаи реклама, истифодабарандагони реклама дохил карда мешаванд.

Ба сифати андозсупорандагони реклама қорхона ва ташкилот новобаста аз шакли ташкили ҳуқуқӣ ва моликият, воҳидҳои онҳо, яъне филиал ва намоёндагӣҳо, инчунин шахси воқеии тибқи қонунгузорӣ ба сифати соҳибкори инфиродӣ ба кайди давлатӣ гирифташуда баромад менамоянд. Объекти андоз-

АНДОЗ АЗ РЕКЛАМА

бандии реклама иҷроӣ қор ва хизматрасонӣ оид ба паҳнкунии реклама баромад менамояд.

Бояд қайд намуд, ки мутобиқи боби 21 Қонуни ҚТ "Дар бораи дигар пардохтҳои ҳатмӣ ба буҷет" аз 28 июли соли 2006 барои ҷойгир намудани рекламаҳои берунӣ пардохти ҳатмӣ муқаррар гардидааст. Пардохти мазкур ба намуни пардохтҳои маҳаллӣ дохил шуда, меъёрҳои онҳо тибқи қонуни мазкур барои объектҳои рекламаи берунӣ, ки дар қитъаҳои ҳамшафати роҳҳои автомобилгарди мавриди истифодаи умумӣ дорои аҳамияти ҷумҳуриявӣ ҷойгир карда мешавад, аз ҷониби Ҳукумати ҚТ ва барои объектҳои рекламаи берунӣ, ки дар қитъаҳои ҳамшафати роҳҳои автомобилгарди мавриди истифодаи умумӣ дорои аҳамияти маҳаллӣ ва (ё) дар мавзӯҳои алоҳидаи маҳалҳои аҳолинишин ҷойгир гардида, иттилооти рекламаӣ паҳн карда мешаванд, аз ҷониби маҷлисҳои вакилони халқӣ шаҳрҳо, ноҳияҳо муайян карда мешавад. Ҳамзамон, пардохти мазкур тибқи моддаи 82 Қонуни қайдгардида аз ҳисоби масоҳати ишғол намудаи иттилооти рекламаи берунӣ, ки бо метри мурабаъ муайян мегардад, ҳисоб карда мешавад ва

маблағи пардохти мазкур ба қисми даромади буҷети маҳаллӣ ворид карда мешавад.

Дар ҳамин асос, аз ҷониби тамоми маҷлисҳои вакилони халқӣ шаҳру ноҳияҳои ҷумҳурий (аз ҷумла, шаҳру ноҳияҳои қаламарви вилояти Суғд) қарор қабул гардида, тартиб ва андозаи пардохти ҳатмӣ барои ҷойгир намудани рекламаҳои берунӣ дар ҳудуди шаҳру ноҳияҳои худ муқаррар намудаанд. Аз ҷумла, тибқи қарори маҷлиси вакилони халқӣ шаҳри Хуҷанд аз 27 декабри соли 2012, таҳти №173 барои ҷойгиркунии объектҳои рекламаи оддӣ бе истифодаи технологияи муосир барои 1 м² ба андозаи 15 сомонӣ ва бо истифодаи технологияи муосир ба андозаи 20 сомонӣ, пардохти ҳатмӣ муқаррар карда шудааст. Пардохт барои ҷойгир намудани рекламаҳои берунӣ (минбаъд - пардохт) барои ҳуқуқи ҷойгир намудани объектҳои рекламаҳои берунӣ дар шакли плакатҳо, стендҳо, таблоҳои нурафкан, билбордҳо, транспарантҳо, эълонҳо ва дигар объектҳои рекламаи берунӣ дар гардишгоҳҳои роҳҳои автомобилгарди мавриди истифодаи умум ва дар маҳалҳои аҳолинишин дар ҳудуди ҚТ ситонида мешавад. Меъёрҳои пардохт дар асоси масоҳати объекти рекламаҳо муқаррар карда мешаванд.

Андозаи пардохт дар асоси меъёрҳои пардохт ва муҳлати воқеии ҷойгиршавии объекти реклама, ки дар иҷозат-

Одилбек Мавлонназаров
ассистенти кафедраи ҳуқуқи соҳибкорӣ ва тижорат

нома муқаррар шудааст, вале на камтар аз андозаи пардохт барои як моҳи тақвимӣ барои ҳар як моҳи тақвимии оғозёфта муайян карда мешавад. Ҳангоми гирифтани иҷозатнома супорандагони пардохт ба мақомоти роҳ ё мақомоти ваколатдори маҳаллӣ ҳуҷҷатеро, ки супоридани маблағи пардохтро барои моҳи якуми ҷойгир намудани реклама тасдиқ мекунанд, пешниҳод мекунанд. Маблағи пардохт, ки бояд барои як моҳи тақвимӣ супорида шавад, на дертар аз санаи 20-уми моҳи оянда супорида мешавад. Маблағи пардохташуда баргарадонида намешавад.

Файзали ИДИЕВ
ассистенти кафедраи
ҳуқуқи байналхалқӣ

9 сентябри соли 1991 бо қарори Шӯрои Олии ҶШС Тоҷикистон соҳибхитӣри давлатии ҶТ ва ба ҳайси субъекти мустақили ҳуқуқи байналмилалӣ баромад намудани он эълон гардид. Зикр кардан ба маврид аст, ки барои дар муносибатҳои ҳуқуқи байналмилалӣ иштирок намудани давлат, эътирофи он аз ҷониби дигар давлатҳо ва созмонҳои байналмилалӣ, инчунин узвият ба ин гуна созмонҳо низ ногузир мебошад.

Ҷомеаи Аврупо (Аз соли 1992 инҷониб Иттиҳоди Аврупо) то ба узвияти созмонҳои бонуфузи байналмилалӣ шомил гардидани ҶТ шартҳои эътирофнамоиро ба ҷумҳуриҳои собиқ Шӯравӣ пешниҳод намуд, ки инҳо риояи Оинномаи СММ, уҳдадориҳо дар доираи Санади хотимавии Машварати Амният ва Ҳамкорӣ дар Аврупо (минбаъд МАҲА), айни ҳол Созмони Амният ва Ҳамкорӣ дар Аврупо (САҲА) оид ба волеияти қонун, демократия ва ҳуқуқи инсон мебошанд. Пас аз он, ки ҶТ ҳамаи шартҳои пешниҳодшударо пазируфт, 16 декабри соли 1992 аз ҷониби Ҷомеаи Аврупо ба ҳайси давлати соҳибиттиқлол эътироф гардид.

ҶТ 2-юми март соли 1992 ба узвияти СММ ва пас аз иҷрои талаботи пешниҳоднамудаи Кумитаи мансабдорони воломақоми МАҲА оид ба қабули Санади хотимавии Хелсинки, Хартияи Париж барои Аврупои нав ва ҳамаи ҳуҷҷатҳои МАҲА 26 феввали соли 1992 ба узвияти ин созмон қабул гардид.

6-уми ноябри соли 1994 Сарқонуни ҶТ қабул гардид. Дар дебочаи он ҶТ қисми ҷудонашавандаи ҷомеаи ҷаҳон эълон гардида, санадҳои байналмилалӣ эътирофнамуда қисми таркибии низоми ҳуқуқи кишвар ҳисобида шудааст. Ин маънои онро дорад, ки меъёрҳои байналхалқии пазируфтаи ҶТ дар мамлакат бевосита амал карда, бовиҷдонона иҷро намудани уҳдадори давлат ба ҳисоб меравад. Тибқи муқаррароти Конститутсия "Тоҷикистон вобаста ба манфиатҳои олии халқ метавонад ба иттиҳодияҳо ва ташкилотҳои байналмилалӣ дохил шавад, аз онҳо барояд, бо кишварҳои хориҷӣ робита намояд (м.11)". Натиҷаи амалигардонии бандҳои номбаршудаи Сарқонун мебошад, ки имрӯз ҶТ-ро 151 давлати дунё расман эътироф намуда, бо 126 кишвар муносибати дипломатӣ барқарор гардидааст.

Масъалаи иштироки халқ дар интихобот ва райъпурсӣ низ аз талаботи санадҳои байналмилалӣ бармеояд. Чунинчӣ, дар моддаи 21-и Эълонномаи умумии ҳуқуқи башар қайд гардидааст, ки ҳар як шахс дар идоракунии мамалкати худ бевосита ва ё ба воситаи вакилони худ ҳуқуқи иштирок карданро дорад. Иродаи халқ бояд асоси фаъолияти ҳокимияти давлатӣ ба ҳисоб рафта, он дар интихоботҳо, ки бо тариқи пинҳонӣ аз рӯи ҳуқуқи интихоботи умумӣ ва баробар гузаронида мешаванд, ифода меёбад. Гарчанде дар Эълонномаи умумии ҳуқуқи башар масъалаи иштироки нозирони байналмилалӣ дар интихобот оварда нашудааст, аммо аз мазмуни он чунин муқаррарот бармеояд. Илова бар ин яке

мазкур 7 октябри соли 2002 Конвенсия "Дар бораи стандартҳои интихоботи демократӣ, ҳуқуқ ва озодиҳои интихоботӣ дар давлатҳои иштирокчи ИДМ", қабул гардидааст, ки бо қарори Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии ҶТ аз 8 октябри соли 2003, №918 ба тасвиб расидааст. Моддаи 15-и Конвенсия ба мақом ва салоҳияти нозирони байналмилалӣ бахшида шуда, дар он қайд мегардад, ки "Тарафҳо тасдиқ менамоянд, ки иштироки нозирони байналмилалӣ ба кушода ва ошкоро гузаронидани интихобот, риояи уҳдадориҳои байналмилалӣ давлатҳо кӯмак мерасонад".

Ба ғайр аз меъёрҳои байналмилалӣ 10 декабри соли 1999 Қонуни конституционии ҶТ "Дар бораи интихоботи

ҶТ баъди нашри расмӣ қарор дар бораи таъини рӯзи интихобот ба давлатҳои хориҷӣ ва созмонҳои байналмилалӣ фиристода мешавад. Нозирони байналмилалӣ, ки даъватнома доранд, дар Комиссияи марказии интихобот ва райъпурсии ҶТ (КМИР) акредитатсия карда шуда, ба онҳо шаходатнома дода мешавад. Пас аз марҳилаҳои зикргардидаро гузаштан нозирони байналмилалӣ ҳуқуқи аз комиссияҳои интихобот иттилооти заруриро пайдо кардан, бо ҳизбҳои сиёсӣ, ки дар интихобот ширкат доранд ё бо номзадҳои алоҳида робита доштан, чараёни овоздиҳӣ, ҳисоби овозҳо ва муайян намудани натиҷаи онҳоро дар шароите, ки ба мушоҳидаи ҳисоби бюллетенҳо имкон медиҳад, му-

ИШТИРОКИ НОЗИРОНИ БАЙНАЛМИЛАЛӢ ДАР ИНТИХОБОТ

аз талаботи созмонҳои байналмилалӣ нисбати давлатҳо ин таъмин намудани иштироки нозирон дар интихобот мебошад.

Иштироки нозирони байналмилалӣ дар интихоботи Маҷлиси Олии ҶТ, маҷлисҳои маҳаллии вакилони халқи ВМКБ, вилоятҳо, шаҳри Душанбе, шаҳру ноҳияҳо ва ҷамоатҳо, яке аз масъалаҳои асосии баргузори ин чорабинии муҳими сиёсӣ ба ҳисоб меравад. Чӣ хеле ки дар боло қайд гардид, ҶТ соли 1992 ба узвияти МАҲА қабул гардида, дар доираи ин созмон "Ҳуҷҷати Машварати Копенгагенӣ оид ба омилҳои инсонии МАҲА" аз 29 июни соли 1990 қабул гардидааст, ки яке аз масъалаҳои асосии танзимкунандаи ин ҳуҷҷат иштироки нозирони байналмилалӣ дар интихоботҳо мебошад. Дар Ҳуҷҷат давлатҳои аъзо эътироф намудаанд, ки барои бунёди демократияи гуногунақидагӣ ва давлати ҳуқуқбунёд таъмини ҳамаи ҳуқуқи озодиҳои инсон, инкишофи алоқаи байни одамон ва ҳалли масъалаҳои хислати башардӯстидошта ногузир мебошанд. Давлатҳои аъзои шартнома чунин меҳисобанд, ки иштироки нозирони байналмилалӣ ва дохилӣ метавонад нуфузи раванди интихобот дар давлате, ки баргузор мегардад, баланд бардорад. Аз ин рӯ, онҳо нозиронро аз дилхоҳ давлатҳои аъзои МАҲА (САҲА) ва дигар ташкилотҳо, ки хоҳиши назорат кардан ба рафти интихоботро доранд, даъват менамоянд. Нозирон дар навбати худ уҳдадор мешаванд, ки ба раванди интихобот мудохила нанамоянд (банди 1, зербанди 8).

Масъалаи интихобот дар доираи ИДМ ба таври мушаххас ба танзим дароварда шудааст. Дар доираи созмони

Маҷлиси Олии ҶТ" қабул гардидааст, ки дар он масъалаи иштироки нозирони байналмилалӣ дар интихоботи Маҷлиси Олии ҶТ ба танзим дароварда мешавад. Дар моддаи 82-и Қонуни мазкур қайд карда шудааст: "Бо мақсади назорати интихобот, гузаронидани он дар шароити шаффоф ва ошкоро нозирони байналмилалӣ даъват карда мешаванд".

Даъватнома оид ба иштироки нозирони байналмилалӣ дар интихоботи Маҷлиси Олии ҶТ, маҷлисҳои маҳаллии вакилони халқи ВМКБ, вилоятҳо, шаҳри Душанбе, шаҳру ноҳияҳо ва ҷамоатҳо аз ҷониби Вазорати корҳои хориҷии

шоҳида намудан ва ба натиҷаи баррасии шикоятҳо (аризаҳо) ва эродҳо вобаста ба вайрон кардани қонунгузори интихобот шинос шуданро пайдо мекунанд. Нозирони байналмилалӣ баъди ба анҷом расидани овоздиҳӣ ақидаи худро оид ба омодагӣ ва гузаронидани интихобот, инчунин ҳулосаи худро оид ба назорати чараёни интихобот ба КМИР пешниҳод менамоянд.

Ҳамин тариқ, зарурат ва асоси ҳуқуқи иштироки нозирони байналмилалӣ дар интихоботи Маҷлиси Олии ҶТ, маҷлисҳои маҳаллии вакилони халқи ВМКБ, вилоятҳо, шаҳри Душанбе, шаҳру ноҳияҳо ва ҷамоатҳо ин иҷрои талаботи "Ҳуҷҷати Машварати Копенгагенӣ оид ба омилҳои инсонии МАҲА", Конвенсия "Дар бораи стандартҳои интихоботи демократӣ, ҳуқуқ ва озодиҳои интихоботӣ дар давлатҳои иштирокчи ИДМ", Қонуни конституционии ҶТ "Дар бораи интихоботи Маҷлиси Олии ҶТ" ба ҳисоб рафта, мақсад аз даъвати онҳо ин муҳаё гардидани тамоми шароитҳои ҷиҳати татбиқи меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалӣ марбут ба интихобот дар қаламрави кишвар, шаффоф гузаронидани он, инчунин амалӣ намудани ҳадафҳои Сарқонун вобаста ба эъмори давлати демократӣ, ҳуқуқбунёд ва дунявӣ ба ҳисоб меравад.

**Некрӯзи
АБДУСАЛИМ**
доишҷӯи соли 4

Ибтидои кори мо аз номи поки
Ақбар аст,
Чанд бардоште шуморо аз
Паёми сарвар аст.
Чун дарахте буд, ки бе шак
аз адолат реша кард,
Ҳосил аз он ранҷи дастони
адолатпарвар аст.
Гуфтаҳои паҳн гардид аз
замин то бар само,
К-ин паёми навбатӣ бингар
ҷӣ сон паҳновар аст.

Дурнамому нақшае буд
бар маорифпарварон,
Бемаориф будани давлат
заволи миллат аст.
Роҳи беилмӣ шаби тор асту
тангу тирае,
Олимнор илм чун фонус
ҳамеша дар бар аст.

Аз паём

Бар кишоварзон бидода
диққати махсуси хеш,
Баъди Эзид рӯзи аз деҳқон
дар ин баҳру бар аст.
Хона чун пур шуд зи зар аз
бурдаи нон беҳабар,
Бин гадои хонаи деҳқон
ҳамоно заргар аст.

Тоҷиронро монда андар
як фазои беғубор,
Бо тиҷорат махзани давлат
пур аз симу зар аст.
Гар бихоҳӣ хушаи умр тоҷири
даврон бишав,
Зиндагии тоҷирон бешубҳа
бе шӯру шар аст.

Навҷавонон як умеде
бахри фардои Ватан,
Чун ҷавони нозанин ояндаи
ин кишвар аст.

Бо таассуф аз ҷудоихоҳу
ифротгарӣ,
Қайд гардид к-ин амал аз
бахри мо нанговар аст.
Ҳар касе бояд намояд пешаи
худ ин Паём,
Хоҳ муаллим, ё муҳожир, ё
ягон сарлашкар аст.

« Дар Ҳуҷҷат давлатҳои аъзо эътироф намудаанд, ки барои бунёди демократияи гуногунақидагӣ ва давлати ҳуқуқбунёд таъмини ҳамаи ҳуқуқи озодиҳои инсон, инкишофи алоқаи байни одамон ва ҳалли масъалаҳои хислати башардӯстидошта ногузир мебошанд. »

Воқеан масъалаи ҳифзи саломати аҳоли, бахусус кӯдакон дар ҷомеаи имрӯза нигаронкунанда аст. Вобаста ба ин Президенти кишвар, мухтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Паёми имсолаи худ ба Маҷлиси Олӣ қайд намуданд, ки имрӯзҳо дар қаламрави кишвар қариб 13 ҳазор нафар кӯдакону наврасони маъҷуби то 18-сола вуҷуд доранд, ки онҳо аз тарафи давлат нигоҳубин карда мешаванд. Сабаби ин ҳолатро Президенти кишвар таҳлил карда қайд намуданд, ки бештари ин кӯдакон маъҷуби модарзодӣ буда, аз никоҳи хешовандӣ, инчунин аз волидайн гирифтори нашъамандӣ ба дунё омадаанд. Ин вазъият дар ҳоле ҷой дорад, ки аз тарафи давлат чораҳои зарурӣ ҷиҳати ба дунё овардан ва ба воя расонидани насли солим андешида мешаванд. Бар замми ин ҳастанд ҳолатҳое, ки ба вайрон гардидани ҳуқуқи кӯдак ба ҳифзи саломатӣ оварда мерасонад.

Дар Эълomiaи ҳуқуқи кӯдак аз соли 1959 омадааст, ки кӯдак бо дарназардошти норасоии ҷисмонӣ ақлонӣ ба ҷимоя ва ғамхорӣ махсус ниёз дорад. Муҳимтарин санади ҳуқуқие, ки кӯдакро субъекти ҳуқуқ эътироф кардааст, ин Конвенсия оид ба ҳуқуқи кӯдак махсус меёбад, ки беш аз 200 давлати ҷаҳон онро эътироф кардааст ва ягона санади меъёрии ҳуқуқи СММ мебошад, ки дар муддати 2 дақиқа ба ягон шарт ва бахсу мунозира қабул гардидааст. Ин бори дигар собит менамояд, ки Конвенсияи мазкур дар самти ҳифзи ҳуқуқҳои кӯдак санади муҳимтарин ба ҳисоб меравад. Моддаи 24-и ин Конвенсия ҳуқуқи кӯдакро ба ҳифзи саломатӣ ва хизматрасонии тиббӣ аз батни модар то расидан ба сини 18-солагӣ муқаррар менамояд. Давлатҳои аъзо ҳуқуқи кӯдакро барои истифода намудани хизматҳои бештар такмилёфтаи системаи тандурустӣ ва воситаҳои табобати бемориҳо ва барқарорсозии саломатӣ эътироф менамоянд.

Дар ҚТ ҳуқуқи кӯдак ба ҳифзи саломатӣ бо Конститутсия ва дигар қонунҳо, аз қабилӣ қонуни ҚТ "Дар бораи ҳифзи саломатии аҳоли", "Дар бораи солимии репродуктивӣ ва ҳуқуқҳои репродуктивӣ", "Дар бораи фаъолияти хусусии тиббӣ" ва ғайра кафолат дода мешавад. Мувофиқи моддаи 38-и Конститутсия ҳар шахс аз ҷумла кӯдак ҳуқуқ ба ҳифзи саломатӣ дорад. Зери мафҳуми ҳифзи саломатӣ маҷмӯи чораҳои ҳислати сиёсӣ, иқтисодӣ, ҳуқуқӣ, иҷтимоӣ, тиббӣ ва санитарӣ гигиенидошта фаҳмида мешавад. Ҳуқуқ ба ҳифзи саломатӣ бошад, аз имконияти гирифтани кӯмаки роӣғони тиббӣ дар муассисаҳои давлатии ҷумҳуриявӣ ва маҳаллии нигоҳдории тандурустӣ иборат мебошад.

Дар ҚТ аллакай қонун "Дар бораи ҳифзи ҳуқуқи кӯдак" қабул гардидааст, ки мутобиқи моддаи 13-и он кӯдак ҳуқуқ ба ҳифзи саломатӣ дорад. Дар Қонуни ҚТ "Дар бораи ҳифзи саломатии аҳоли" низ (моддаи 34) ҳуқуқи кӯдак ба ҳифзи саломатӣ муқаррар карда шудааст. Мувофиқи он кӯдакон бояд давра ба давра ҳатман муоинаи тиббӣ карда шаванд ва тахти мушоҳидаи доимии диспансерӣ бошанд. Бар зидди бемориҳо, ки бо вакцинаҳои иҷозатдода шуда пешгирӣ карда мешаванд, эм карда шаванд. Бояд зикр намуд, ки давлат ба кӯдак ёри тиббии роӣғонро бо тартиби муқаррарнамудаи қонунгузори ҚТ кафолат медиҳад, вале номӯи хизматрасониҳои тиббии роӣғон, ки бояд ба кӯдакон расонида шаванд, пешбинӣ карда нашудааст. Аз ҳамин хотир пешниҳод карда мешавад, ки дар лоиҳаи Қонуни ҚТ "Дар бораи ҳифзи ҳуқуқи кӯдак" моддаи алоҳида бо номи "Кӯдак ба хизматрасониҳои роӣғони тиббии зерин ҳуқуқ дорад", илова

карда шаванд ва он номӯ дар ин модда ҷойгир карда шаванд. Чунки қонунгузори ҚТ ба таври мушаххас ин номӯро пешбинӣ накардааст. Масалан:

1. Гузаронидани мушоҳидаҳои диспансерии кӯдакони солиме, ки ба тарбияи ҷисмонӣ ва варзиш машғуланд;

2. Азназаргузариҳои профилактикии кӯдакони сини то 18 сола;

3. Ёри лабораторӣ ва клиникавӣ бо дарназардошти гузаронидани чорабиниҳои профилактикӣ, ташхисӣ ва табобати бемориҳо, чи дар хона ва чи дар беморхона;

4. Додани машварат, ёрии стоматологӣ ва табобат аз тарафи мутахассисон ва ғайра.

Мавриди зикри хос аст, ки қонунгузо-

риоя карда мешавад. Сабабаш дар он аст, ки дар ҳуқуқи оилавӣ мафҳуми хешовандони наздик ба таври маҳдуд оварда шудааст.

Дигар омиле, ки сарвари давлат дар Паёми худ иброз доштанд, ин пайдо шудани кӯдакони носолим аз падару модаре, ки гирифтори нашъамандӣ мебошанд, ба ҳисоб меравад. Тибқи маълумотҳои омӯрӣ имрӯзҳо дар ҷумҳури 7135 нафар гирифтори нашъамандӣ ва беш аз шашуним ҳазор нафар ба бемории норасоии масунияти бадан (ВИЧ) гирифтдоранд ва ба ҳама маълум аст, ки ин бемории сироятӣ ба кӯдакони аз онҳо таваллудшуда бе ягон шубҳа мегузарад. Албатта, ин проблема ҳаст ва барои роҳ наодан ба чунин ҳолат пеш аз ҳама он

Нурулло Курбоналиев
ассистенти кафедраи
ҳуқуқи граждани

левизор ҳамчун тамошобини заиф гузоре. Ба кӯдакони синнашон болотар низ ҳар чизе, ки пеш омад нишон додан лозим нест, зеро олимони соҳаи тиб ин ақидаро исбот карда мегӯянд, ки суръати баланди ивазшавии кадрҳо, ки дар як вақт равшани расмҳоро низ дигар мекунад, аз тарафи кӯдакон қабул намудани онҳо ғайриимкон мегардад ва дар натиҷа ба касалии эпилепсия оварда мерасонад. (Масалан, дар натиҷаи тамошои филми тасвирии Покемон бисёри кӯдакон ба бемории эпилепсия гирифтдор шудаанд, айни ҳол намоиши он дар қаламрави Федератсияи Россия манъ карда шудааст).

Воситаи беҳтарини ҳифзи саломатии кӯдакон аз чунин иттилоот дар он мебошад, ки аз тарафи падару модар бояд ба ҳама барномаҳои телевизионӣ, ки тамошои онҳо аз тарафи кӯдакон манъ карда шудааст ва ба сайтҳои интернетӣ, ки кӯдак имконияти даромадан дорад, код гузошта шаванд ва ё барномаҳои филтри насб карда шаванд. Ба ғайр аз ин барои боз ҳам беҳ гаштани ҳифзи саломатии кӯдак аз ҳар гуна иттилооти ба ҳаёт ва саломатии ӯ зараровар пешниҳод карда мешавад, ки дар ҚТ қонуни алоҳида "Дар бораи ҳифзи кӯдакон аз ҳар гуна иттилооте, ки ба саломатӣ ва инкишофи онҳо зарар мерасонад" қабул карда шаванд. Чунки дар ин қонун тамоми ҷанбаҳои ҳифзи саломатии кӯдак аз ҷумла воситаҳои ҳифз, номӯи хизматрасониҳои тиббии роӣғон ва ғайра пешбинӣ карда мешаванд.

Қобили зикр аст, ки дар аксарияти давлатҳо дар баробари қонуни алоҳида "Дар бораи ҳуқуқи кӯдак" доштанишон, чунин қонунҳо низ аллакай қабул гардидаанд. Масалан, дар Грузия қонун "Дар бораи ҳифзи нобилигон аз таъсири зараровар" аз соли 2001, дар Литва қонун "Дар бораи ҳифзи нобилигон аз таъсири манфии иттилооти оммавӣ" аз соли 2002, дар Украина қонун "Дар бораи ҳифзи ахлоқи ҷамъиятӣ" аз соли 2003 ва ғайра қабул карда шудааст. Қайд кардан зарур аст, ки дар қонунгузориҳои мо на мафҳуми иттилооти зараровар, ки ба ҳаёт ва саломатии кӯдак таъсири манфӣ мерасонад ва на номӯи онҳо пешбинӣ нашудааст, танҳо Қонуни ҚТ "Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд" волидайнро уҳдадор сохтааст, ки ба кӯдак паҳн кардани баъзе аз намӯҳои онро манъ намояд. Аз ин рӯ, ба фикри банди қабули қонуни алоҳида оид ба ҳифзи кӯдак аз ҳар гуна иттилооти ба ҳаёт ва саломатии ӯ зараровар ба мақсад мувофиқ аст.

ҲУҚУҚИ КҶДАКРО ҶИМОЯ КҶНЕМ

(Дар партави Паёми Президенти
Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Маҷлиси Олӣ)

ри оилавӣ таъмини манфиатҳои кӯдакро мавзӯи асосии ғамхорӣ падару модар қарор додааст. Вобаста ба ҳамин ҳолат махсус қайд карда мешавад, ки ҳангоми истифодаи ҳуқуқи падару модар он набояд ба саломатии ҷисмонӣ рӯҳии кӯдак ва тақомули маънавии ӯ зарар расонад (қ.2 м.65 КОҚТ). Бандҳои 3, 11, 12, 13, 15, 19 ва 23-и моддаи 8-и Қонуни ҚТ "Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд" бевосита ба ҳифзи саломатии кӯдак равона карда шудааст. Мувофиқи муқаррароти ин меъёр падару модар уҳдадоранд, ки барои ҳифзи саломатӣ, ташаккули ҷисмонӣ, маънавӣ ва ахлоқии фарзанд шароит муҳайё намоянд. Ба ғайр аз ин дар Кодекси граждани, Кодекси ҷиноятӣ ва Кодекси ҳуқуқвайронкунии маъмурӣ низ чораҳои ҳифзи саломатии кӯдак пешбинӣ шудаанд.

Тавре дар боло ишора шуд, яке аз омилҳое, ки ба саломатии кӯдак зарар мерасонад, ин никоҳи байни хешовандони наздик ба ҳисоб меравад. Илми тиб собит сохтааст, ки никоҳи байни хешу табори наздик натавонанд тифлони нуқсондорро ба вуҷуд меорад, балки ба безуриётӣ низ оварда мерасонад. Аз ҳамин лиҳоз қонунгузори оилавӣ ҚТ бо мақсади ҳифзи саломатии кӯдакон никоҳи байни хешу таборони наздикро манъ кардааст, лекин мутаассифона ин меъёри қонунгузорӣ дар амалия на он қадар

бояд пешгирӣ карда шаванд. Дар қонунгузори оилавӣ амалкунанда падидаи муоинаи тиббии никоҳшавандагон ҷой дорад, лекин аз сабаби он ки меъёри мазкур диспозитивӣ буда, иҷроиши онҳо хусусияти ҳатмигиро надорад, аз ҷониби издивоҷкунандагон бештари вақт риоя карда намешавад. Дар ин хусус сарвари давлат, мухтарам Эмомалӣ Раҳмон махсус қайд намуданд, ки вобаста ба масъалаи гузаштани муоинаи тиббии издивоҷкунандагон ҳангоми бастанӣ ақди никоҳ дар байни аҳоли қорҳои фаҳмондадиҳӣ гузаронида шаванд. Ин иқдом хеле хуб аст, чунки ба ҳифзи оила, саломатии кӯдакон ва умуман солими нигоҳ доштани генофонди миллат равона карда шудааст.

Дигар омиле, ки ба саломатии кӯдакон таъсири манфӣ расонида метавонад, ин дастрасии онҳо ба иттилооти зараровар мебошад. Дар зери мафҳуми иттилооти зараровар иттилооте фаҳмида мешавад, ки характери тарғиб намудан ба ҷангро дорад, иттилооте, ки ҳисси бадбинии миллӣ, динӣ, наҷодӣ ва ғайраро дорад, инчунин иттилооти бешармона, аз ҷумла иттилооти порнографӣ, ки ба ҳаёт ва саломатии кӯдак таъсири манфӣ мерасонад. Ба ақидаи олимони кӯдаки аз 2,5 то 3 сола дар як вақт имконияти гаштан, қапидани ягон предмет, нигоҳ кардан ва гуш карданро надорад. Барои ҳамин набояд ӯро дар назди те-

"Бори дигар хотиррасон менамом, ки ҳар як шаҳрванди кишвар бояд ба қадри давлати соҳибистиқлол ва зиндагии орому осуда расида, ҳеҷ гоҳ зирази сиёсиро аз даст надиҳад ва ҳаргиз фирефтаи таблиғоти ақидаҳои бевунёди ифротӣ нашавад". (Аз Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олӣ, 23 январи соли 2015)

Давлат ва Ҳукумати кишвар чиҳати беҳдошти сатҳи зиндагии мардум ва дар ин росто баланд гардидани сатҳи маърифатнокии қомеа, бахусус дониши ҳуқуқии шаҳрвандон тадбирҳои заруриро амалӣ гардонидани истодааст. Зеро ин талаби давру замон буда, воқеан ҳам имрӯз қомеаи демократӣ ва ҳуқуқбунёди мо эҳтиёҷ ба насли мусаллаҳ бо тамоми донишҳои мусир, алалхусус, маърифати баланди ҳуқуқӣ дорад, ки поязгори эҳсоси воли ватандорист. Мутаасифона, бо вучуди ҳамаи ин фароҳамсозиҳои шароит ҳанӯз нафароне пайдо мешаванд, ки дур аз фарҳанги баланди ватандорӣ буда, рушду пешрафти ҷумҳурии азизамонро ноҳида мегиранд ва барои амалӣ сохтани мақсадҳои нопоку ғаразнокӣ худ тамоми роҳу воситаҳоро истифода менамоянд. Ин идда мардум фаромӯш кардаанд, ки ин миллати аз имтиҳони саҳти таърих гузашта дигар аз дунболи гурӯҳу гурӯҳбозиҳо, дасисагарону нотавонбинон намераванд. Ваҳдат ва якпорчагии Тоҷикистони азизро чун гавҳараки чашм эҳтиёт карда, ҳамеша омода ҳастанд, ки онро ҳифз ва атрофи Сарвари давлат муттаҳид гардида, барои осоиштагии кишвар хизмат намоянд.

Бояд гуфт, ки нооромии кишварҳои дурдаст таъсири манфиашро ба қавонони мо, ки ҳисси миллӣ, ифтихори ватандорӣ, эҳтироми арзишҳои миллию умумибашарӣ ва фарҳангӣ барояшон бегона аст, мерасонад. Вақте ки қавонони мо бо мақсади таъмини рӯзгори хеш ба муҳочирати меҳнатӣ мераванд, набояд фаромӯш созанд, ки амнияти онҳоро қарордодҳои байни давлатҳо таъмин менамояд ва ин кори неку савобро ноҳида нагиранд. Зеро замоне, ки мо ноҳида мегирем, болои мо ношукрӣ меояд. Аз нооғаҳи ва надоштани саводи кофӣ гурӯҳҳои ғаразнок ба ҳар роҳу восита ба боварии қавонон ворид гардида, онҳоро ба муқобили соҳти конституционии давлатҳои Ироқу

Сурия, гӯё дар он ҷо чиҳод бошад, омода менамоянд. Чиҳод аз калимаи арабӣ гирифта шуда, маъноаш кӯшиш кардан аст, на куштори мардуми бегуноҳ. Як бор андеша бояд кард, ки оё куштани мардуми бегуноҳро дини мубини Ислому хостор аст? Не! Ҳаргиз не! Худованд дар Қуръони карим, дар сураи Нисо, дар ояти 93 мефармояд. "Ва ҳар қасе, ки муъминеро ба қасд бикушад, пас, ҷазои ӯ дӯзах аст, дар он ҷо ҷовидон бошад; Ва Худо бар ӯ хашм гирифтааст ва ӯро лаънат кардааст ва азоби бузург барои ӯ омода сохтааст". Дар Муснади Имом Аҳмад дар ҳадиси 6590 аз Абдуллоҳ ибни Амр аз Паёмбари Худо (с) ривоят мекунад, ки гуноҳони кабира иборатанд аз: ба Худо ширк овардан ва нофармонии падару модар кардан, куштани инсон

ҳасратзада монда, обрӯи онҳоро дар назди ҳаққу ҳамсоя хешу ақрабо мерезонанд, оё қаннатиянд? Баъзе қавонон падару модарро бовар мекунонанд, ки ба муҳочирати меҳнатӣ мераванд. Ва баъд ба гурӯҳҳои мепайванданд, ки ба қанг дар кишварҳои даргир мераванд, яъне волидони худро фиреб медиҳанд. Магар бо фиреб додани падару модар қаннат харида мешавад? Ҳол он ки ризои Парвардигор дар ризои падару модар аст. Имрӯз аз тариқи расонаҳои хабарӣ мебинем ва мешунавем, ки баъзе падару модарон барои фарзандонашонро аз гумроҳӣ баргардонидан бо мушкилиҳо рӯ ба рӯ шуда истодаанд. Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон бо мақсади пурзӯр намудани масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд дар рӯҳияи

Маҳмадӣ МУРОДОВ,
сармутахассиси шуъба оид ба қорҳои дин, танзими анъана ва ҷашну маросимҳои миллии мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии вилояти Хатлон

РАҲГУМЗАДА НАБОШЕМ

Бознашр аз рӯзномаи "Ҷумҳурият" (Санаи 31.01.15 №: 22)

ва қасами бардурӯғ.

Агар чунин бошад, пас чаро қавонони нооғаҳи мо пайравӣ ба сухани Паёмбари Худо (с) накарда, ашхосеро итоат мекунанд, ки мақсади нопок доранд ва онҳоро бурда дар он давлатҳо бо роҳи фиреб қурбон месозанд ва бар ивази ин маблағҳо меситонанд ва падару модари онҳо дар ин ҷо дар ҳасрати фарзандон меноланд. Магар ин аз рӯйи ақлу инсоф аст? Қавононе, ки падару модар, зану фарзандони худро дар ин ҷо бо дидаи ашкбору

инсондӯстӣ қонун қабул кард.

Аз падару модарон тақозо карда мешавад, ки нисбат ба тақдири минбаъдаи фарзандони худ, ки дар мактабҳои динии хориҷи кишвар ғайрирасмӣ таҳсил карда истодаанд, бетараф набоянд. Барои баргардонидани онҳо ба Ватан тамоми чораҳои заруриро андешанд ва бо мақомоти дахлдор корро дар ин самт ҷоннок намуда, барои таъмини амнияти кишвар ва нигоҳ доштани ваҳдати миллӣ ҳама омода бошем.

Инчунин падару модаронро зарур аст, ки бо фарзандони худ, ки имрӯз дар муҳочирати меҳнатӣ қарор доранд, ҳар рӯз дар тамос шуда, онҳоро аз назорат дур насозанд ва таъкид намоянд, ки ба ҳар ҳизбу ҳаракатҳо нагараванд, танҳо фикр кунанд, ки онҳоро дар Тоҷикистони азиз падару модарон, бародарону хоҳарон, фарзандон ва хешу ақрабо интизоранд.

Дар Қуръони карим, дар сураи Иброҳим, дар ояти 35 омадааст: "Ва Иброҳим алайҳиссалом гуфт: Эй Парвардигори ман, ин сарзаминро эмин гардон..." (ишора ба Макка). Бубинед, ки пайғамбарон ба чӣ андоза амонию осоиштагиро муҳим ва дар мақоми аввал мегуздоранд.

Дар ҳадиси Паёмбар (с) омадааст, ки мусулмони комил шахсе мебошад, ки аз даст ва забони ӯ шахси дигар зарар набинад, эҳтироми миллату давлатро нигоҳ дошта, ба Ватану миллат содиқ бошад. Вақте ки Паёмбари Худо (с) мегӯяд, ки ман Ватанамро дӯст медорам, мо низ ба ӯ пайравӣ намуда, бояд Ватани худро дӯст дошта, ҳимояи онро шараф ва номуси олии донем.

Павленко Евгения Михайловна
Зав. кафедрой Международного права и прав человека Института менеджмента и права Московского государственного университета экономики, статистики и информатики (МЭСИ)

"Язык народа - это феномен высшего порядка: каждый язык - достойное общечеловеческого гения. Мы не вправе пренебрегать ни одним языком, какому бы народу он ни принадлежал, на какой ступени развития ни находился" (Ч. Айтматов)

Ежегодно 21 февраля весь мир отмечает Международный День родного языка (International Mother Language Day), провозглашенный Генеральной конференцией ЮНЕСКО 17 ноября 1999 г. с целью содействия языковому и культурному разнообразию и многоязычию. Эта дата была выбрана случайно, а в знак памяти событий 21 февраля 1952 г., когда в Дакке (Бангладеш) от пуль полицейских погибли студенты - участники демонстрации в защиту своего родного языка бенгали, который они требовали признать одним из государственных языков страны.

По данным ООН в мире существует около 7000 языков, и более половины из них могут исчезнуть на протяжении жизни нескольких поколений, а на 96% данных языков говорят всего лишь 4% населения планеты.

Язык - уникальное наследие человечества, важнейший элемент духовной культуры. Он играет основную роль в любых видах коммуникации, способствует изменению и развитию человеческого общества, причем не только обеспечивая культурное разнообразие и межкультурный диалог, но и содействуя укреплению сотрудничества и повышению качества образования для всех, созиданию и сохранению культурного наследия, использованию достижений научно-технического прогресса.

Право на пользование родным языком является одним из важнейших личных (гражданских) прав человека, гарантированных международными

стандартами и национальным законодательством государств. Так, например, ст.27 Международного пакта о гражданских и политических правах 1966 г. закрепляет положение, согласно которому, "в тех странах, где существуют этнические, религиозные и языковые меньшинства, лицам, принадлежащим к таким меньшинствам, не может быть отказано в праве совместно с другими членами той же группы пользоваться своей культурой, исповедовать свою религию и исполнять её обряды, а также пользоваться родным языком".

Конституции стран СНГ традиционно (в силу многонационального характера государств-участников) уделяют вопросу гарантий и охраны языковых прав особое внимание. Например, ст. 2 Конституции Республики Таджикистан 1994 г. в том числе гласит: "Все нации и народности, проживающие на

территории республики, вправе свободно пользоваться своим родным языком". Следует отметить, что данное положение содержится не в Главе 2 "Права, свободы, основные обязанности человека и гражданина", а в Главе 1 "Основы конституционного строя", что подчеркивает его особую значимость для общества и государства. Конституция Казахстана 1995 г. в ч.2 ст.19 закрепила "каждый имеет право на пользование родным языком и культурой, на свободный выбор языка общения, воспитания, обучения и творчества". Аналогичное положение отражено в ч.2 ст. 26 Конституции России - "каждый имеет право на пользование родным языком, на свободный выбор языка общения, воспитания, обучения и творчества". В настоящее время сохранение и развитие языков и культур российских народов является одним из основных направлений, определенных Концепцией государственной национальной политики Российской Федерации, региональных концепций и программ национально-культурного развития народов и их межнационального сотрудничества.

Национальное законодательство государств, как правило, отражает различные подходы к закреплению государственного языка. Может быть провозглашен единственный официальный язык, например, в Австрии (немецкий язык) и Бельгии (французский), либо установлен государственный характер нескольких языков, например, в Ирландии (ирландский и английский). В ряде стран действуют специальные законы, определяющие статус различных языков, их использование в государственной и частной сферах жизни, а также меры, направленные на защи-

ту и сохранение языков меньшинств. Примерами могут служить "Закон о языках" Финляндии № 423 от 2003 г., "Закон о продвижении фризского языка в публичной сфере" Германии 2004 г. или Закон РФ "О языках народов Российской Федерации" от 25.10.1991 №1807-1, которые являются разными по целям, задачам и механизмам реализации.

Родной язык ("язык колыбели") служит одним из основных признаков национальной (этнической) принадлежности человека. Право на родной язык часто рассматривается в контексте защиты коллективного права народов на сохранение своего языка, собственной идентичности. При нарушении права пользоваться своим родным языком происходит ущемление личности или социальной группы в отношении средств мышления и общения, уважи-

использование в публичной сфере может полностью парализовать управление. Поэтому в каждом конкретном случае необходимо соотносить интересы личности и интересы и возможности государства с тем, чтобы оценить, являются ли языковая политика и предпочтения государства необоснованными. И если являются, то лишь тогда их можно считать дискриминационными.

Ярким примером практики запретов национальным меньшинствам пользоваться своим родным языком является языковая политика в Латвии, Литве, Эстонии. Примечательно рассмотрение индивидуальных сообщений по данной проблеме в Комитете ООН по правам человека по делу "Игнатане против Латвии", а так же в Европейском Суде по правам человека по делу "Подколзина против Латвии". В частности, заявители указывали, что их име-

ПРАВО НА ПОЛЬЗОВАНИЕ РОДНЫМ ЯЗЫКОМ И ЗАПРЕТ ЯЗЫКОВОЙ ДИСКРИМИНАЦИИ

тельного отношения к достоинству и существующим культурным и лингвистическим ценностям.

Дискриминация по признаку языка ("языковая дискриминация", "лингвистическая дискриминация") является так же грубейшим нарушением данного права. В отличие от других нарушений, она предполагает различное отношение к субъектам, конкретнее - это любая форма неоправданного различия или ограничения, которая ослабляет или сводит на нет пользование человеком правами, закрепленными в международно-правовых документах или внутреннем законодательстве, из-за его языковой принадлежности. Дискриминационными считаются также действия, направленные на то, чтобы сохранение и даже развитие языка у национальных меньшинств не поощрялось и ставилось под сомнение.

Следует обратить внимание на то, что само по себе введение официального государственного языка не считается дискриминацией языковых меньшинств. Совершенно очевидно, что количество языков, на которых говорят жители многоэтнических государств, столь велико, что их одновременное

на были вычеркнуты из списков кандидатов на выборы по причине языковой дискриминации.

Еще одним примером дискриминационной политики по признаку языка в последнее время являются решения органов государственной власти Украины. Несмотря на то, что Республика Украина ратифицировала Европейскую хартию региональных языков или языков меньшинств 1992 г., был отменен закон "Об основах государственной языковой политики" 2012 г., что привело к расколу в обществе и политической напряженности в стране. Это еще раз доказывает, что государство и общество должны с осторожностью и особым вниманием относиться к чувствам национальных меньшинств. Каждый народ представляет собой неповторимую общность со своей историей, культурой, традициями, образом жизни и языком. А значит, залогом стабильности в обществе и укрепления государственности является уважение права каждого на пользование родным языком, создание условий для сохранения и развития языковой базы, как больших народов, так и малочисленных народностей.

« В отличие от других нарушений, она предполагает различное отношение к субъектам, конкретнее - это любая форма неоправданного различия или ограничения, которая ослабляет или сводит на нет пользование человеком правами, закрепленными в международно-правовых документах или внутреннем законодательстве, из-за его языковой принадлежности. »

Реализация конституционного права на участие в управлении делами государства конкретизируется, прежде всего, в избирательном праве граждан, которое закреплено в статье 25 МПГПП и статье 27 Конституции РТ. Прежде чем говорить о реализации избирательных прав граждан, необходимо определиться с самим понятием "избирательное право".

В юридической литературе общепринято различать избирательное право в объективном смысле и субъективном смысле слова. Избирательное право в объективном смысле слова есть совокупность юридических норм, регулирующих фактические отношения по выборам представительных органов и должностных лиц. Эти нормы содержатся в Конституции и избирательном законодательстве РТ. Субъективное избирательное право - это конституционное право граждан избирать (активное избирательное право) и право быть избранными на соответствующий пост или в органы государственной власти (пассивное избирательное право).

Всеобщими являются выборы и голосование, участие в которых правомочны принимать все граждане без различия по признаку расы, религии, национальности, языка, пола или политических убеждений, если они отвечают предусмотренному минимуму условий.

В своем замечании общего порядка Комитет ООН по правам человека особо подчеркнул этот принцип: "В процессе осуществления этих прав не допускаются каких-либо различий между гражданами в отношении расы, цвета кожи, пола, языка, религии, политических или иных убеждений, национального или социального происхождения, имущественного положения, рождения или иного обстоятельства. Проведение каких-либо различий между лицами, являющимися гражданами по рождению и получившими гражданство в результате натурализации, могут вызвать сомнения в плане соответствия статье 25". При этом следует отметить, что статья 25 МПГПП начинается с предложения - "Каждый гражданин должен иметь без какой бы то ни было дискриминации,

определения границ избирательных участков и метод учёта численности избирателей не должны противоречить их фактическому распределению, не должны приводить к дискриминации в отношении какой-либо группы населения, лишению граждан права свободно выбирать своих представителей или его необоснованному ограничению".

Принцип равного избирательного права закреплен в статье 5 конституционного закона РТ "О выборах Маджлиси Оли Республики Таджикистан", в соответствии с которой избиратели участвуют в выборах на равных основаниях.

Свободные выборы должны быть тайными: это является предпосылкой того, что гражданин примет решение, которое отвечает его действительному убеждению, так как он не должен опасаться, что ему придется оправдываться за свое решение перед кем бы то ни было. Поэтому процесс выборов должен быть построен таким образом, чтобы при всех условиях была обеспечена их конфиденциальность; даже если избиратели сами пожелали бы этого, нельзя до-

Диноршоев А.М.
Заведующий кафедрой конституционного права, юридического факультета ТНУ, к.ю.н., доцент

ЗАКРЕПЛЕНИЕ ИЗБИРАТЕЛЬНЫХ ПРИНЦИПОВ В МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВЫХ АКТАХ И В ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ РЕСПУБЛИКИ ТАДЖИКИСТАН

Таким образом, активное избирательное право - это право гражданина принимать участие в определении кандидатур на занятие государственных постов. Пассивное избирательное право представляет собой право гражданина выдвигать свою кандидатуру, а в случае, если он будет избран, занять пост.

Избирательные права граждан осуществляются на основе универсальных всемирно признанных принципов: всеобщности, равноправия избирателей, непосредственного избрания и тайны голосования. Данные принципы закреплены и в избирательном законодательстве Республики Таджикистан, в частности в конституционном законе РТ "О выборах Маджлиси Оли Республики Таджикистан" от 10.12.1999 года. В статье 3 указанного конституционного закона в частности закреплено, что выборы депутатов в Маджлиси намояндагон проводятся на основе всеобщего, равного и прямого избирательного права при тайном голосовании при смешанной системе выборов, в которой не предусматриваются никакие квоты.

Соблюдению этих принципов уделяется особое внимание, как со стороны государства, так и со стороны международного сообщества. Более детально рассмотрим каждое из них:

упоминаемой в статье 2, и без необоснованных ограничений право и возможность". Недискриминация является важным элементом статьи 25, что следует из ссылки на статью 2 в первом предложении, и из упоминания принципа равенства в подпунктах b) и c).

Данный принцип закреплен в статье 4 конституционного закона РТ "О выборах Маджлиси Оли Республики Таджикистан" и устанавливает, что граждане Республики Таджикистан, достигшие 18-летнего возраста до дня выборов, независимо от национальности, расы, пола, языка, веры, политической позиции, социального положения, образования и собственности, имеют право выбора.

Равенство выборов или голосования означает, что голос каждого гражданина имеет равные шансы повлиять на результат выборов или голосования. Это достигается путем обеспечения равных оснований для избирателей, а также обеспечением равного количества голосов на выборах в один и тот же орган. Комитет ООН отмечает, что "Необходимо применять принцип "один человек - один голос" и в рамках любой принятой в государстве избирательной системы обеспечить, чтобы голоса всех избирателей имели одинаковый вес. Порядок

пустить ни одного метода, с помощью которого можно было бы проверить, за кого они голосовали. Данный принцип закреплен в статье 7 конституционного закона РТ "О выборах Маджлиси Оли Республики Таджикистан". В соответствии с данной статьей голосование на выборах членов Маджлиси милли и депутатов Маджлиси намояндагон является тайным. Вмешательство в волеизъявление голосующих не допускается.

Также одним из основных принципов выборов является свобода выборов. Свобода выбора означает свободу от недопустимого влияния на избирателя. Не допускается принуждение, запугивание и иные незаконные способы завоевания голосов избирателей. В этой части Комитет ООН по правам человека отмечает: "В соответствии с пунктом b) справедливые и свободные выборы должны проводиться на периодической основе в соответствии с законами, гарантирующими действительное осуществление права голосовать и быть избранным. Лицам, имеющим право голоса, должна быть предоставлена возможность свободно голосовать за любого выдвинутого кандидата, а также за любое предложение, вынесенное на референдум или плебисцит, или против него,

голосовать в поддержку правительства страны или против него без чрезмерного влияния или какого-либо принуждения, которое может помешать или препятствовать свободному волеизъявлению избирателей. Избирателям должна быть предоставлена возможность самостоятельно формировать собственное мнение. Представляется обоснованным введение разумных ограничений в отношении затрат на избирательные кампании, если это необходимо для обеспечения того, чтобы на свободный выбор избирателей или на ход демократического процесса негативного влияния не оказывали чрезмерные расходы какого-либо одного кандидата или партии. Результаты подлинных выборов должны пользоваться уважением и применяться на практике". Также в своих замечаниях Комитет ООН по правам человека акцентирует внимание на важнейшем элементе демократических выборов - их периодичности. Комитет ООН отмечает, что подлинные периодические выборы в соответствии с пунктом b) имеют важнейшее значение для обеспечения подотчётности представителей граждан в связи с осуществлением ими законодательных или исполнительных полномочий, которыми они наделены. Такие выборы должны проводиться через промежутки времени, которые не являются чрезмерно продолжительными и которые обеспечивают положение, когда властные полномочия правительства неизменно основываются на свободном волеизъявлении избирателей. Права и обязанности, закреплённые в пункте b), должны быть гарантированы законом.

Данные положения также закреплены в конституционном законе РТ "О выборах Маджлиси Оли Республики Таджикистан". Статья 3 данного закона определяет, что участие в выборах является свободным и добровольным.

Вопросы периодичности выборов закреплены в Конституции Республики Таджикистан. Статья 48 Конституции устанавливает, что срок полномочий Маджлиси милли и Маджлиси намояндагон 5 лет. Полномочия Маджлиси милли и Маджлиси намояндагон прекращаются в день начала деятельности Маджлиси милли и Маджлиси намояндагон нового созыва.

Таким образом, из всего вышеизложенного можно сделать вывод, что нормы международного права достаточно четко раскрывают содержание избирательных прав и избирательное законодательство РТ отвечает мировым стандартам.

Қонунгузори ҚТ ва санадҳои байналмилалӣ қараёни гузаронидани интихоботро танзим намуда, ҳуқуқ ба интихоботи шаҳрвандонро кафолат медиҳанд. Дар қараёни интихобот мавқеи хосаро марҳилаи ташвиқоти пешазинтихоботӣ ташкил медиҳад. Зеро ташвиқоти пешазинтихоботӣ яке аз марҳилаҳои муҳими интихобот ба шумор рафта, чун воситаи демократӣ, шафоқ, озод ва баробар гузаронидани интихобот маҳсуб меёбад.

Ташвиқоти пешазинтихоботӣ роҳи асосии иброи фикри ақидаи шаҳрвандон оид ба муаррифии номзадҳо ба вакилӣ ҳисоб мешавад. Ташвиқ аз калимаи арабӣ гирифта шуда, маъноаш касеро бо шавқ овардан, шавқманд намудан, рағбатнок кардан мебошад. Ташвиқот бо истилоҳи лотинии "агитация" ҳаммаъно буда, илова бар ин "агитация" ба ҳаракат дароварданро ифода мекунад. Яъне ошкоро оид ба фаъолияти сиёсӣ бо роҳҳои шиғоҳӣ, чопӣ бедор сохтани ҳуши мардум оид ба масъалаҳои сиёсӣ мебошад. Ташвиқоти пешазинтихоботӣ бо тарзи ошкоро, шиғоҳӣ, чопӣ, ҷалб намудани интихобкунандагонро оид ба шахси интихобшаванда фаро мегирад.

Тибқи Қонунҳои конституционии ҚТ "Дар бораи интихоботи Маҷлиси Олии ҚТ" ва "Дар бораи интихоботи вакилон ба Маҷлиси Маҳаллии вакилони халқ" аз 10 декабри соли 1999 давлат ба шаҳрвандон, номзадҳо, ҳизбҳои сиёсӣ дар вақти гузаронидани интихобот беамониат ташвиқот бурданро таъмин менамояд. Яъне давлат кафолати гузаронидани ташвиқоти пешазинтихоботии баробарро ҳам барои шаҳрвандон, ҳам барои номзадҳо ва ҳам барои ҳизбҳои сиёсӣ фароҳам меоварад. Ташвиқоти пешазинтихоботӣ масъалаҳои зеринро дар бар мегирад:

1) Барномаҳои пешазинтихоботии номзадҳо, яъне шаҳрвандон, номзадҳо ва ҳизбҳои сиёсӣ метавонанд барномаҳои пешазинтихоботии пешниҳод намоянд ва ташвиқоти онҳо аз ҷониби шаҳрвандон, номзадҳо ва ҳизбҳои сиёсӣ дар доираи Сарқонун ва қонунҳои ҚТ роҳандозӣ карда мешавад.

2) Сифатҳои сиёсӣ, корӣ, шахсии номзадҳо - ҳамчун объекти ташвиқоти пешазинтихоботӣ ба интихобкунандагон пешкаш карда мешавад. Аз ин нигоҳ, ташвиқотчиён метавонанд сифатҳои сиёсӣ, корӣ, шахсии номзадҳо ба интихобкунандагон мусбат ё манфӣ пешниҳод намоянд. Зеро Конституцияи ҚТ таъқиб барои танқидро манъ кардааст, чунки танқиди асл ва воқеӣ иҷозат дода шудааст. Танқид бояд асоснок ва бо далел бошад. Қонунгузори ҚТ ҳамма гуна танқиди беасосро, ки боиси паст задани шаъну шарафи номзадҳо мегардад, манъ намудааст.

3) Барномаҳои пешазинтихоботии ҳизбҳои сиёсӣ - ҳамчун асоси ширкати онҳо дар интихобот ба шумор рафта, аз ин нигоҳ бо роҳи ташвиқот ҳизбҳои сиёсӣ метавонанд интихобкунандагонро ба тарафдорӣ худ ҷалб созанд.

Ташвиқоти пешазинтихоботӣ аз рӯзи бақайдгирии номзад (рӯйхати номзадҳо) оғоз гардида, як шабонарӯз пеш аз интихобот қатъ мегардад. Дар давоми панҷ рӯзи пеш аз овоздиҳӣ, ҳамчунин дар рӯзи овоздиҳӣ дар воситаҳои ахбори омма нашр намудани натиҷаи пурсиши афкори умум, пешгӯиҳои натиҷаи интихобот ва дигар тадқиқотҳои вобаста ба интихобот мумкин нест.

Қайд кардан бамаврид аст, ки дар таҷрибаи байналхалқӣ чунин роҳҳои ташвиқот мавҷуд аст: вохӯри бо интихобкунандагон; ташвиқот бо ВАО; ташвиқот дар интернет; ташвиқоти зоҳирӣ (овезон кардани плакатҳо, банерҳо ва ғ.); ташкили концертҳо, маҷлисҳо ва ғ. Дар ҚТ бошад, қонунгузори ҚТ чунин роҳҳои гузаронидани ташвиқоти пешазинтихоботиро пешбинӣ кардааст:

1) Аз тариқи воситаҳои ахбори омма. Ташвиқот бо тариқи ВАО яке аз роҳҳои асосии рақобати ошкорои пешазинтихоботӣ

Исфандиёр САИДОВ
ассистенти кафедраи ҳуқуқи инсон ва ҳуқуқшиносии муқоисавӣ

ТАШВИҚОТ ВА ИНТИХОБОТ

ботии номзадҳо мебошад, ки фаъолияти шаҳрвандонро равнақу ривож медиҳад, онҳоро водор месозад, ки ба ҳаёти сиёсӣ майлу рағбат зоҳир намоянд. Ва кулли шаҳрвандон имконият пайдо мекунанд, ки аз барномаҳои пешазинтихоботӣ, сифатҳои сиёсӣ, корӣ, шахсии номзадҳо бохабар гарданд. ВАО дар ташвиқоти пешазинтихоботӣ нақши хеле бузург дорад, зеро маҳз тавассути ВАО метавон, ки маълумотҳои заруриро паҳн намуд. Ҳар як номзад ба вакилӣ аз ҳавзаи яқиндари барои баромад аз тариқи радио ва телевизиони давлатӣ то 20 дақиқа, ҳар як ҳизби сиёсӣ то 40 дақиқа вақти эфир ҳуқуқ дорад. Фаъолияти ВАО тавассути Қонуни ҚТ "Дар бораи матбуоти даврӣ ва дигар ВАО", "Дар бораи телевизион ва радиотелевизион", Қонунҳои конституционии ҚТ "Дар бораи интихоботи Маҷлиси Олии ҚТ", "Дар бораи интихоботи вакилон ба Маҷлиси Маҳаллии вакилони халқ" ва Дастурамале, ки аз ҷониби Комиссияи марказии интихобот ва раёйпурсии ҚТ аз 12 майи соли 2014 "Оид ба иштироки намояндагон ВАО дар интихоботи Маҷлиси Олии ҚТ, Маҷлиси Маҳаллии вакилони халқӣ ВМКБ, вилоятҳо, шаҳри Душанбе, шаҳру ноҳияҳо ва ҷамоатҳо" қабул гардидааст, ба роҳ монда шудааст. Тибқи Дастурамале зикршуда, намояндагони ВАО ҳуқуқ доранд, ки дар маърақаҳои оммавии таълиғотӣ иштирок карда, қараёни гузаронидани онҳоро дар ВАО инъикос намоянд. Ҳамзамон онҳо наметавонанд, ба интихобкунандагон таъсир расонанд, ягон ҳел мавод ё адабиёти тарғиботиро паҳн намоянд. Инчунин ҳангоми наشري натиҷаи пурсиши афкори ҷамъиятӣ вобаста ба интихобот воситаҳои ахбори омма вазиқадор ҳастанд ташкилотро, ки пурсиш гузаронидааст, вақт ва ҷой, шумораи пурсидашудагон, тарзу усули ҷамъовари маълумот, баёни дақиқи савол, арзёбии омории саҳву хатоҳои эҳтимолиро нишон диҳанд. Ташвиқот метавонад дар ҚТ ба забони давлатӣ ва ба забонҳои дигаре, ки тибқи Конституцияи ҚТ иҷозат дода шудааст, ба роҳ монда шавад.

2) Гузаронидани маърақаҳои оммавӣ (маҷлисҳо ва вохӯриҳо бо шаҳрвандон; ташкили баҳсу мунозираҳо) - роҳи дигари ташвиқот тавассути гузаронидани маърақаҳои оммавӣ мебошад. Яке шаклу усули ташвиқот маҷлис мебошад. Дар зер мафҳуми маҷлис тибқи Қонуни ҚТ "Дар бораи маҷлисҳо, гирдиҳамоиҳо, намоишҳо ва роҳпаймоиҳо" - иштироки якҷояи шахсон дар ҷой ва вақти пешакӣ муайяншуда барои муҳокимаи ошкоро ва

ҳал намудани масъалаи дорои аҳамияти ҷамъиятӣ ё баён намудани муносибати онҳо ба амали шахсон ва ё фаъолияти ташкилотҳо, рӯйдодҳои ҷамъиятии сиёсӣ ва иҷтимоӣ, инчунин ҳалли масъалаҳои ба манфиати умум дахлдошта фаҳмида мешавад. Ба воситаи маҷлисҳо ташвиқбарандагон ба тарафдорӣ ё зидди ин ё он номзад муҳокимарониҳои ошкоро менамоянд.

Дигар шакли маърақаҳои оммавӣ вохӯриҳо бо шаҳрвандон ва ташкили баҳсу мунозираҳо мебошад. Баҳри гузаронидани ин вохӯриҳо Комиссияи интихобот яқоя бо мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ва мақомоти худидоракунии шаҳрак ва деҳот мусоидат мекунанд. Инчунин биноҳо ҷудо менамоянд, аз вақту маҳалли вохӯриҳо пешакӣ хабар медиҳанд ва дигар чорабиниҳои заруриро амалӣ мекунанд.

3) Нашр ва паҳн намудани маводи чопии ташвиқотӣ. Дигар роҳи ташвиқот нашр ва паҳн намудани маводи чопии ташвиқотӣ мебошад. Чӣ хеле, ки қайд намудем яке аз роҳҳои ташвиқот дар таҷрибаи давлатҳои хориҷа ин ташвиқот тавассути интернет ва ташвиқоти зоҳирӣ, яъне овозон кардани плакатҳо, банерҳо мебошад. Дар қонунгузори кишвар низ ин гуна ташвиқот дар ҷардидаанд. Нашр ва паҳн намудани маводи чопии ташвиқотӣ, яке аз роҳҳои муфид оид ба паҳн намудани маълумотҳои зарури ба саҳми шаҳрвандон мебошад. Ташвиқбарандагон метавонанд маводҳои ташвиқотии худро дар рӯзномаву маҷлаҳо ва овозон кардани плакатҳо, банерҳо нашр намоянд. Озодии нашр ва паҳн намудани маълумотҳои ташвиқотӣ чопӣ ба шаҳрвандон имконият медиҳанд, ки маълумотҳои заруриро оид ба номзадҳо ба даст оваранд ва онҳоро водор созанд, ки дар интихобот фаъолона ширкат варзанд.

4) Шаклҳои дигаре, ки Қонун муқаррар намудааст. Номзад, ҳизбҳои сиёсӣ метавонанд мустақилона шаклҳо ва хусусияти ташвиқоти худро аз тариқи воситаҳои ахбори омма муайян намоянд. Қайд кардан ба маврид аст, ки яке аз субъектҳои дар раванди ташвиқоти пешазинтихоботӣ фаъолияткунанда шахсон боэътимод мебошанд, ки онҳо ҳуқуқ доранд, дар маҷлисҳои пешазинтихоботӣ, вохӯриҳо бо интихобкунандагон баромад кунанд ва дар баҳсу мунозираҳои пешазинтихоботӣ иштирок намоянд. Ҳамзамон барои гузаронидани маҷлисҳои пешазинтихоботӣ ва вохӯриҳо бо интихобкунандагон аз кӯмаки мақомоти давлатӣ ва мақомоти худидоракунии шаҳрак ва деҳот исти-

фода баранд.

Бояд қайд намуд, ки тибқи қонунгузори ҚТ дар ташвиқоти пешазинтихоботӣ шахсон зерин ҳуқуқи иштирок карданро надоранд: аъзоёни комиссияҳои интихобот, ташкилотҳои динӣ, судяҳо, ҳамчунин кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ва хизматчиёни ҳарбӣ. Муқаррароти зикршуда шаҳодат аз он аст, ки миёни интихобшаванда ва интихобкунандагон ягон омилҳои таъсирасонӣ бояд мавҷуд набошад. Аз ин лиҳоз кормандони мақомоти зикршуда наметавонанд дар ташвиқоти пешазинтихоботӣ иштирок кунанд. Дар баробари ин гуфтан лозим аст, ки дар ташвиқоти пешазинтихоботӣ давлатҳои хориҷӣ, ташкилот ва шаҳрвандони онҳо, шахсон, ки шаҳрвандӣ надоранд, созмонҳо ва ҳаракатҳои байналхалқӣ ширкат карда наметавонанд. Конституцияи ҚТ муқаррар намудааст, ки баёнгарии асоси ҳокимияти давлатӣ ҳалқи ҚТ мебошад ва ҳалқи ҚТ-ро шаҳрвандони ҚТ ташкил медиҳанд, аз ин лиҳоз ҳеч як давлати хориҷӣ, ташкилотҳои байналмилалӣ, шаҳрвандони хориҷӣ ва шахсон бешаҳрванд дар ҳаёти сиёсии давлат

ширкат карда наметавонанд.

Инчунин қонунгузори ҚТ муқаррар месозад, ки хабарнигорон, дигар кормандони эҷодӣ, шахсон мансабдори идораҳои ВАО, ки онҳо номзад ва ё шахсон боэътимод мебошанд, наметавонанд дар инъикоси қараёни интихобот аз тариқи ин ВАО иштирок намоянд. Моҳияти ин меъёр баҳри пешгӯӣ намудан аз ҳар гуна сӯистифода аз ВАО-е, ки номзад роҳбарӣ он аст, мебошад.

Қонун дар меъёри дигар пешбинӣ мекунанд, ки "Ин қоида ба баромадҳои ташвиқотии шахсон мазкур дар мавриди бепул истифода намудани каналҳои радиотелевизионии давлатӣ ва маҳаллӣ аз тарафи номзад дахл надорад". Муқаррароти мазкур маънои онро дорад, ки барои бурдани барномаҳои ташвиқотӣ аз ҷониби хабарнигорон, дигар кормандони эҷодӣ, шахсон мансабдори идораҳои воситаҳои ахбори омма, ки онҳо номзад ва ё шахсон боэътимод мебошанд, метавонанд он имкониятҳоро, ки қонунгузор пешбинӣ намудааст, истифода баранд. Яъне онҳо дар доираи вақте, ки қонунгузор барои баромад аз тариқи радио ва телевизиони давлатӣ пешбинӣ намудааст, метавонанд баромад намоянд, аммо берун аз доираи вақти муқарраршуда баромад намудан манъ аст.

Пайдаи нави, ки дар моддаи 39 Қонуни конституционии ҚТ "Дар бораи интихоботи Маҷлиси Олии ҚТ" дида мешавад чунин аст: "Кормандони мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ наметавонанд дар вохӯриҳои номзадҳо бо интихобкунандагон раисӣ кунанд". Воқеан ҳам, ин муқаррарот меъёри нав буда, барои боз ҳам демократӣ баргузор гардидани интихобот мусоидат мекунанд.

Мувофиқи қонунгузори интихобот дар вақти бурдани ташвиқот истифодаи методҳои маҷбурунии рӯҳӣ, ҷисмонӣ, динӣ, сӯистифодаи озодии ВАО, ташвиқоте, ки ҳисси бадбинӣ ва хусумати иҷтимоӣ, наҷодӣ, миллиро бедор мекунанд, ба ғасби ҳокимият, зуран тағйир додани сохти конституционӣ, вайронкунии тамомияти кишвар даъват менамояд, ташвиқоти ҷанг ва дигар шаклҳои сӯистифодаи озодии ВАО, ки қонунҳои Тоҷикистон манъ кардаанд, иҷозат дода намешавад. Вайрон намудани талаботи зикршуда барои бекор кардани қарор оид ба бақайдгирии номзад (рӯйхати номзадҳо) асос мешавад. Ҳамзамон, воситаҳои ахбори омма, ки дар маърақаҳои пешазинтихоботӣ иштирок менамоянд, ҳақ надоранд ба наشري ахбороте, ки шаъну шараф ва обрӯи эътибори қорӣ номзадро паст мезананд, роҳ диҳанд.

Муҳаммадҷон СОҲИБОВ
ассистенти кафедраи
ҳуқуқи граждани

Мардуми шарифи кишвар хуб огоҳ аст, ки мо дар арафаи гузаронидани яке аз марақаҳои сиёсӣ - интихобот қарор дорем. Интихобот дар низоми демократӣ яке аз муҳимтарин падидаҳои аст, ки ифодаи ирода ва иштироки бевоситаи мардумро дар идора кардани давлат таъмин менамояд. Ҳарчанд низоми демократӣ ҳамчун шакли давлатдорӣ таърихи беш аз духазорсола дорад, аммо дар ҳар давру замон вобаста ба сатҳи рушди ҷомеа принципҳои он тағйир меёбад. Ба таъбири дигар, ҳар кишваре низоми демократиро бо назардошти ҳувиати миллӣ, ормонҳо, дидгоҳ ва тараққиёти иҷтимоию иқтисодии ҷомеаи хеш таъмин менамояд.

ҶТ баъди ба даст овардани истиқлолият ҳамчун давлати соҳибхитӣ, ҳуқуқбунёд, дунявӣ ва ягона роҳи демократии тараққиётро пеш гирифт ва тибқи Конститутсия барои ҳар як инсон фароҳам овардани шароити зиндагии арзанда ва инкишофи озодонаро мароми бунёди худ эълон намуд. Дар ин робита интихобот яке аз муҳимтарин василаҳои расидан ба ин ҳадафҳои наҷиб мебошад.

Дар Паёми Президенти Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии ҶТ 23 январи соли 2015 қайд карда шуд, ки "ин чорабинии сиёсӣ бояд дар доираи талаботи Конститутсияи ҶТ, қонунҳои амалкунанда, дар сатҳи баланди ташкилӣ ва маърифати ҳуқуқӣ, шаффофу озод, ба таври демократӣ ва бо иштироки фаъолонаи интихобкунандагон доир

гардад. Сохторҳои, ки ба баргузори ин чорабинӣ масъуланд, бояд ба ҳамаи ҳизбҳои сиёсии дар интихобот ширкаткунанда ва ба номзадҳои пешбарӣшуда шароити баробар муҳайё созанд. Интихоботи навбатӣ бояд ба омили муттаҳидкунандаи халқи Тоҷикистон, тақими сулҳу субот, ваҳдати милливу сарҷамъии мардуми кишвар ва болоравии эътибори обрӯи давлати мо дар арсаи ҷаҳонӣ гардад".

Дар қонунгузори интихобот тартиби баррасии арзу шикоятҳо дар баргузори интихобот ва муҳлатҳои онҳо яке аз масъалаҳои асосӣ аст, ки он дар асоси санадҳои меъёрии ҳуқуқии зерин ба танзим дароварда мешавад: Конститутсия (Сарқонуни) ҶТ; Қонуни конститутсионии ҶТ "Дар бораи интихоботи Маҷлиси Олии ҶТ" аз 10 декабри соли 1999;

лисиҳои маҳаллии вакилони халқ" ва моддаи 33 Қонуни ҶТ "Дар мақомоти худидоракунии шаҳрак ва деҳот", ҷавобгӯ бошад.

Дар баррасии арзу шикоятҳо аз ҷониби комиссияҳои интихоботӣ инҳо ба сифати тарафҳо иштирок карда метавонанд: номзадҳо ба аъзогии Маҷлиси милли; номзадҳо ба вакилии Маҷлиси намояндагон; номзадҳо ба вакилии Маҷлиси вакилони халқи ВМКБ, вилоят, шаҳри Душанбе, шаҳр, ноҳия; номзадҳо ба вакилии ҷамоат; ҳизбҳои сиёсӣ; вакилони интихобкунанда; интихобкунандагон; шахсони бозътимоди номзадҳо, нозирон ва комиссияи интихоботие, ки нисбати амал (беамалӣ) ё қарори он шикоят карда шудааст.

Арзу шикояти номзад ба аъзогии Маҷлиси милли бевосита аз ҷониби ӯ ба

сияҳои интихоботӣ баррасӣ накарда, ба шахси шикояткарда дар муҳлати на дертар аз як шабонарӯз аз вақти қабул шудан, бо нишон додани сабаби баррасӣ нашудани он бармегардонад.

Тибқи талаботи қонунгузори кишвар интихобкунандагон, ҳизбҳои сиёсӣ, ки номзадҳо ба вакилии пешбарӣ кардаанд, номзадҳо ба аъзогии Маҷлиси милли, номзадҳо ба вакилии Маҷлиси намояндагон ва шахсони бозътимоди онҳо, номзадҳо ба вакилии Маҷлиси вакилони халқи вилоят, шаҳри Душанбе, шаҳр, ноҳия ва шахсони бозътимоди онҳо, номзадҳо ба вакилии ҷамоат ҳуқуқдоранд нисбати амали (беамалии) комиссияҳои интихоботӣ ва қарорҳои онҳо дар давоми даҳ рӯзи пас аз қабул гардидани қарорҳо ба комиссияи интихоботии болоӣ ё ба суд шикоят кунанд. Аз хусуси қарорҳои Комиссияи марказии интихобот ва раёспурсӣ ба Суди Олии ҶТ дар давоми даҳ рӯзи баъд аз қабул шудани қарор шикоят кардан мумкин аст. Шикоят баъди расиданаш дар давоми се рӯз ва агар то рӯзи интихобот камтар аз шаш рӯз монда бошад, бояд феврал баррасӣ карда шавад.

Агар дар рафти интихобот ё ҳангоми ҳисоби овозҳо ва ё муайян намудани натиҷаи интихобот қонун риоя нашуда бошад ва он барои муайян намудани номзади ғолиб таъсир дошта бошад, Комиссияи марказии интихобот ва раёспурсӣ метавонад интихоботро бозътибор шуморад. Нисбати қарор дар бораи бозътибор донишҷӯи интихобот ба Суди Олии ҶТ дар давоми даҳ рӯз шикоят кардан мумкин аст.

Аз рӯи натиҷаҳои баррасии ариза ё шикоят комиссияи интихоботӣ яке аз қарорҳои зеринро қабул менамояд:

- а) Дар бораи пурра қонеъ гардонидани ариза ё шикоят;
- б) Дар бораи қисман қонеъ гардонидани ариза ё шикоят;
- в) Дар бораи рад кардани ариза ё шикоят бинобар беасос будан, ҷой на доштани далелҳои эътимоднок ё вайрон кардани муҳлатҳои пешниҳоди арзу шикоят.

Дар мавриди шикоят овардан нисбати қарори комиссияҳои интихоботии поёнии комиссияи интихоботии болоӣ ҳуқуқ дорад:

- а) Қонеъ гардонидани шикоятро рад намояд ва қарори комиссияи интихоботии поёниро бетағйир монад;
- б) Шикоятро қонеъ гардонда, қарори комиссияи интихоботии поёниро бекор намояд.

МУҲЛАТҲОИ ИНТИХОБОТӢ ВА ТАРТИБИ БАРРАСИИ АРЗУ ШИКОЯТҲО

Қонуни конститутсионии ҶТ "Дар бораи интихоботи вакилон ба Маҷлиси маҳаллии вакилони халқ" аз 10 декабри соли 1999; Қонуни ҶТ "Дар мақомоти худидоракунии шаҳрак ва деҳот" аз 5 августи соли 2009; Дастурнамал "Оид ба тартиби баррасии арзу шикоятҳо аз ҷониби комиссияҳои интихоботӣ оид ба интихоботи Маҷлиси Олии ҶТ, Маҷлиси маҳаллии вакилони халқи ВМКБ, вилоятҳо, шаҳри Душанбе, шаҳру ноҳияҳо ва ҷамоатҳо" аз 12 майи соли 2014, №6. Инчунин дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ва дастурнамалҳои, ки аз ҷониби Комиссияи марказии интихобот ва раёспурсӣ ҶТ қабул гардидааст, масъалаи муҳлатҳо ва тартиби баррасии арзу шикоятҳо дар бар мегирад.

Таҳти мафҳуми арзу шикоят муроҷиати хаттии вобаста ба амали (беамалии) аъзои комиссияи интихоботӣ, комиссияи интихоботӣ оид ба интихоботи вакилони Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии ҶТ, Маҷлиси маҳаллии вакилони халқ ва ҷамоатҳо, инчунин вобаста ба санадҳои ҳуқуқие, ки Комиссияи марказии интихобот ва раёспурсӣ қабул кардааст, фаҳмида мешавад.

Арзу шикоят дар шакли хаттӣ тартиб дода мешавад ва бояд ба талаботи моддаи 20 Қонуни конститутсионии ҶТ "Дар бораи интихоботи Маҷлиси Олии ҶТ", моддаи 18 Қонуни конститутсионии ҶТ "Дар бораи интихоботи вакилон ба Маҷ-

комиссияи интихоботии дахлдор пешниҳод карда мешавад. Арзу шикояти номзад ба вакилии Маҷлиси намояндагон метавонад аз ҷониби шахси бозътимоди ӯ ба комиссияи интихоботии дахлдор ё суд пешниҳод шавад. Арзу шикоятҳо аз ҷониби интихобкунандагон шахсан ё тавассути намояндагони қонунии онҳо пешниҳод карда мешавад. Арзу шикоятро, ки аз ҷониби шахси ваколатнадошта пешниҳод шудааст, комис-

Шахло ЗОҲИДОВА
донишҷӯи факултети ҳуқуқшиносӣ

Дар бисёр оилаҳо ғурур ва худхоҳии яке аз ҳамсарон боиси сарзадани ҷанҷолу нофаҳмиҳо мешавад. Зан ё шавҳар худро аз дигаре боло доништа, эроди ночизеро нисбати худ таққир мешуморад ва гумон мебарад, ки ҷониби муқобил ҳуқуқашонро поймол кардааст. Чунин нофаҳмиҳо сабабгори

ФУРҶУТАНӢ ПИРҶУЗИИ ИНСОН АСТ!

(Биёед, хоксор бошем...)

дилсардиву ҷудоии ҳамсарон мегардад. Оё дарди манманӣ худхоҳӣ давое надорад? Воқеан ҳам ин бемории хатарнок давое дорад, ки номаш фурутанӣ аст.

Оре, яке аз сифатҳои барҷастаи ҳамаи муъминону некӯкорон дар тӯли таърихи инсон хоксориву фурутанӣ будааст. Инсонҳои бофаҳм ба далели бузург донишҷӯи Худованди Мутаол ба хоҳишоти нафси саркашу худхоҳ ғалаба карда, тавозӯро пешаи худ сохтаанд. Ҳамин хоксорӣ боис шудааст, ки гулистони ҷонашон аз хорҳои ғуруру тақаббур дур бошад.

Яке аз хатароте, ки муъминону некӯкоронро мудом таҳдид мекунад, он аст, ки ба аъмоли неки худ бинозанду

мағрур шаванд ва дар натиҷа гумон кунанд, ки онҳо аз дигарон беҳтаранд. Дуруст аст, ки аъмоли нек боиси афзоиши хубиҳои инсон мешавад, вале ғуруру тақаббур боиси нобудии хубиҳо мегардад. Ба ҳамин ҷиҳат бузургони дину соҳибони ақл дар ҳар мартабаи илму амале, ки буданд, ҳаргиз худро бартару беҳтар аз дигарон намендонистанд ва аз фахру ғуруру дур буданд. Баръакс ҳамеша худро дасти холи муаррифӣ карда, нафси хешро муттаҳам мекарданд.

Баъзеҳо ба мансаб, сарват ва номи падари худ мағрур мешаванд. Ҳол он ки мансабу сарват чун абр гузарон асту аз рӯи номи падар тақаббур кардан ноҷавонмардист! Дар ин бора шоири хуб

гуфтааст:

*Гирди номи падар чӣ мегардӣ?
Падари хеш шав агар мардӣ!*

Аз ин рӯ, ҳанӯз аз овони хурдӣ фарзандро ба фурутаниву хоксорӣ одат кунем, то ки дар давраи наврасиву ҷавонӣ тақаббур варзидан ба онҳо одат нашавад. Аз гуфтаҳои боло ба чунин хулоса меоем, ки оташи ғуруру худхоҳӣ хирмани хушбахтии дунёву охиратро барбод медиҳад. Тавозӯ ва хоксорӣ бошад, заминасози комёбиҳо ва сабаби ростагории дунёву охират мегардад. Доир ба ин мавзӯ шоири хуб қайд кардааст:

*Бидон, ки манманӣ кардан
хунар нест,
Ва қадри одамӣ дар симу зар нест.
Бикун гар метавонӣ хоксорӣ
Аз ин бештар дар олам ҳеҷ
хунар нест!*

Аз он ки соли 2015 аз ҷониби Президенти кишвар Соли оила эълон гардидааст, ҳама сокинони кишварро ба хоксорӣ ва фурутанӣ даъват мекунам. Зеро яке аз сабабҳои асосии парокандашавии оилаҳо ғуруру тақаббур аст.

Дар қомеаи мутамаддин интихобот востити муҳими таҷасуми одамон, гурӯҳҳои гуногуни иҷтимоӣ дар мақомоти мухталифи давлатӣ ва ташкилотҳои ҷамъиятӣ-сиёсӣ аст. Самтҳои асосии интихоботро дар қомеаи мутамаддин қабл аз ҳама ташаккили низомии демократии ҳокимияти сиёсӣ, ки қодир аст манфиатҳои кулли аҳолиро тавассути василаҳои гуногун ба монанди таҳкими қонуният, ба роҳ мондани баробарии воқеии ҳама дар назди қонун, устувор намудани падидаҳои сиёсӣ қомеа ва махсусан падидаи интихобот, ки қонунқунандаи талаботи сиёсӣ аҳоли ба шумор мераванд, ташкил медиҳад. Аз ҷониби дигар дар қомеаи мутамаддин фаъолияти ҷамъиятию сиёсӣ инсон, муносибати ӯ бо

одамоне, ки танқисии молиявӣ иқтисодӣ доранд оварда расонад, ки дар баъзе адабиёт чунин маҳаки баргузори интихоботро як навъ фиреби омма мепиндоранд.

Сатҳи камолоти фарҳанги мардум дар қомеаи мутамаддин яке аз омилҳои таъсирбахши равиши интихобот пазириро шудааст. Пӯшида нест, ки фарҳанг қисми таркибии кулли равандҳои сиёсӣ ба шумор меравад. Қомилияти сиёсӣ, маълумотнокӣ, ҳисси руҳияи дастаҷамъӣ, тарбияи ватанпарварӣ, эҳтироми қонун, дарки амиқи масъулияти шаҳрвандӣ дар якҷоягӣ метавонанд муносибатро ба интихобот дигаргун созанд. Вобаста ба қомеаи имрӯзаи Тоҷикистон, ки унсурҳои қомеаи шаҳрвандӣ дар он бешак ташаккул ёфта исто-

сарияти мутлақ ва аксарияти нисбӣ тақсим мешавад. Ҳангоми истифодаи аксарияти нисбӣ ғолиб касе ё гурӯҳе ҳисобида мешавад, ки аз ним зиёди овозҳоро на камтар аз 50% ва ҷамъи як овозро соҳиб намудааст.

Зернизоми аксарияти мутлақ аз се ду ҳисса ё ин, ки 75% овозҳоро дар назар дорад. Агар ҳеҷ як номзаде чунин таносуби овозҳоро соҳиб нагардад, он гоҳ давраи дууми интихобот бо иштироки ду номзаде, ки аз ҳама бештар овоз гирифтаанд, барпо мегардад. Номзаде, ки овози бештар гирифтааст, ғолиб доништа мешавад. Айни ҳол низомии мажоритарии интихобот дар Британияи Кабир, Зеландияи Нав, ИМА, Канада, Фаронса, Япония ва дигар давла-

Илҳом КАМОЛОВ
дотсенти кафедраи назария
ва таърихи давлат ва ҳуқуқ,
муовини декан оид ба таълим

НАЗАРЕ БА ИНТИХОБОТ ВА НАҚШИ ОН ДАР ҚОМЕАИ МУТАМАДДИН

ҳизби сиёсӣ ҳукмрон ва ё шакли идоракунии давлат аз сатҳи камолоти омилҳои зиёд вобастааст. Амалияи давлатҳои мутамаддин нишон медиҳад, ки танҳо сатҳи баланди шуури ҷамъиятӣ қодир аст, ҳамчун шароити муайянқунандаи мавқеи инсон дар муносибат бо тамоми ҳодисаҳои сиёсӣ бавуқӯъпайваста баромад карда тавонад. Аз ин ҷост, ки унсурҳои таъсирбахши низомии интихоботро аз якҷанд омилҳо вобаста медонанд. Яке аз омилҳои муҳими ин раванд сатҳи шуурнокии сиёсӣ мардум ба шумор меравад.

Дуруст аст, ки сатҳи шуури сиёсӣ барои тамоми аъзои қомеа як хел шуда наметавонад. Аммо ба назари эътибор нагирфтан он метавонад ба мочаро ва зиддиятҳои иҷтимоиву сиёсӣ ва носозгориҳои дигар оварда расонад. Бинобар ин набояд фаромуш сохт, ки иштироки оммаи мардум дар тайёр намудан ва қабули қарори сиёсӣ аз умумияти манфиатҳои сиёсӣ, аз ҳиссиёти сиёсӣ одамон, ки дар ҳаёти ҳамаҷунун одамон тағйирпазир аст ва ниҳоятан аз масъулияти сиёсӣ аҳоли ва давлат, ки дар таъмин ва шаффоф баргузор намудани раванди интихобот субъекти асосӣ аст, вобастагӣ дорад.

Сатҳи иқтисодӣ ва иҷтимоии аҳоли ба раванди иштироки одамон дар интихобот таъсири калон мерасонад. Агар аҳоли аз ҷиҳати иқтисодиву молиявӣ танқисӣ нақарда онгоҳ нисбати раванди интихобот муносибаташро ба таври фаъол муайян мекунад. Иштирок накардан ва ё ғайрифавол будан ҳангоми ташаккули сохторҳои давлатӣ тавассути интихобот дар қомеаи мутамаддин метавонад ба сифтаи эътирози

даанд, таъсири омилҳои дар боло ишоракарда хеле зиёданд. Тоҷикистони соҳибистиқлол кишварест, ки дар он маданияти сиёсӣ хоса, ки аз дарку эҳсоси баланди сиёсӣ мардум бармеояд, мавҷуд аст. Ҳамчунин ба ҳаёти ҷамъиятии имрӯзаи тоҷикистониён бисёр унсурҳое, ки аз тамаддуни дигар, аз ҷумла аз тамаддуни аврупоӣ ворид гаштаанд, зиёданд. Гузашта аз ин омехтагии ин тамоилҳо низ мушоҳида карда мешаванд. Масалан ғояҳои парламентаризм, риояи қомили принципи Таҷзияи ҳокимият, принципи гуногунадеҳагии сиёсӣ, озодии шахсӣ, ҷумҳурихоҳӣ, демократия, бисёрҳизбӣ, ки барои қомеаи Тоҷикистон чандон бегона набуданд, дар авҷи камолоти ташаккул қарор доранд.

Раванди интихобот дар қомеаи мутамаддин тавассути низомҳои гуногуни интихоботӣ сурат мегирад. Низомии интихоботӣ намояндагии иродаи халқро таъмин менамояд ва мақомоти масъули ҳокимиятро ташаккул дода, танзимгари асосии раванди интихобот аст. Ҳамчунин дар доираи адабиёт низомии интихоботро чун василаи ташхиси принципҳои ташкил ва гузаронидани интихобот, овозҳои интихобқунандагон ба мандатҳо, вазифаҳои ҳокимиятӣ ва ғайра медонанд. Дар таҷрибаи ҷаҳонӣ ду низомии интихоботӣ - мажоритарӣ ва мутаносибӣ амал мекунад. Зимни истифодаи низомии интихоботи мажоритарӣ манфиату талаботи аксарияти интихобқунандагон ба инобат гирифта мешавад. Мувофиқи низомии интихоботи мажоритарӣ аз ҳар ҳавзаи интихоботӣ як нафар вакил интихоб мешавад. Дар навбати худ низомии интихоботи мажоритарӣ ба зернизомиҳои ак-

тҳо маъмул аст.

Мувофиқи низомии интихоботи мутаносиб ҳар ҳавзаи интихоботӣ на як, балки якҷанд вакилро интихоб менамоянд ва онҳо намояндагони ҳизбҳои сиёсӣ гуногунанд. Дар ин раванд ҳавзаҳои калони интихоботӣ ташкил карда шуда, моҳияти низомии интихоботи мазкурро тақсими мандатҳои мутаносиб ба овозҳое, ки ҳизбҳо ва иттифоқҳои интихоботӣ соҳиб гаштаанд ташкил медиҳад. Хусусияти дигари низомии интихоботи мутаносиб дар он зоҳир мегардад, ки он метавонад мусоидати бевоситаи намояндагиро аз ҷониби ҳамаи ҳизбу ҳаракатҳо ба мақомоти интихоботи давлатӣ таъмин намуда, рақобат ва ҷобҷогузори мутаносибӣ қувваҳои сиёсиро дар Парлумон ба миён орад. Низомии интихоботи мазкур дар мамлакатҳои Амрикои Лотинӣ бештар истифода карда мешавад, чунки онҳо низомии мажоритарии интихоботро ба хотире, ки дар он танҳо ҳудуди маҳдуди аҳолинишин таҷассум карда шуда, манфиат ва шумораи аҳоли ба ҳисоб гирифта намешавад, рад мекунад.

Баъзе кишварҳо бо мақсади хубтар ба роҳ мондани раванди интихобот ба таври омехта ҳам низомии мажоритарӣ ва ҳам низомии мутаносибро истифода менамоянд. Масалан дар Олмон нисфи ҳаёти Бундестаг тибқи низомии мажоритарӣ, боқимондаи дигараш тибқи низомии мутаносиб интихоб карда мешаванд. Дар Австралия, Федератсияи Россия ва як қатор кишварҳои мутамаддини дигар чунин низом амал мекунад.

Дар ҚТ низомии интихоботи омехта мавриди истифода қарор гирифтааст. Таҷрибаи давлатдорӣ навини тоҷикон ҳанӯз дар интихоботи солҳои 2000, 2005 ва 2010 истифодаи низомии интихоботи омехтаро бо назардошти давра ба давра такмил ёфтани он мавриди истифода қарор додааст. Низомии интихоботи омехта дар Тоҷикистон бо чунин тартиб сурат мегирад. Ҳангоми интихоботи вакилони Маҷлиси намояндагон, ки ба сифати Парламенти касбӣ амал менамояд 65%-и вакилон ё худ 41 нафар тавассути низомии интихоботи мажоритарӣ интихоб шуда, 35% ё худ 22 нафари вакилон аз рӯи рӯйхати ҳизбӣ тавассути низомии интихоботи мутаносиб муайян мегардад. Бояд таъкид кард, ки сарчашмаҳои ҳуқуқии низомии омехтаи интихоботро дар ҚТ Сарқонуни ҚТ, қонунҳои конституционӣ дар бораи интихобот ва инчунин баъзе қарорҳои Маҷлиси Олӣ ва қарорҳои Комиссияи марказии интихобот ва раёйпурсӣ танзим менамояд.

Қобили зикри хоса аст, ки дар доираи таҳлилҳои илмӣ низомии интихоботи консенсуалӣ низ мавриди истифода қарор гирифтааст. Ба таври аъло ва мунтазам он дар ташаккул ва инкишофи бархе аз ташкилотҳои байналхалқӣ, масалан СММ ва ғайра истифода карда мешавад. Дар низомии мазкур интихобқунандагон на барои номзадҳои алоҳида, балки барои ҳамаи номзадҳо овоз медиҳанд. Масалан агар барои мансаби Президенти 3 нафар номзад пешниҳод шуда бошад, интихобқунан-

дагон ба номзадҳо тариқи холдиҳӣ, ки қаблан муқаррар гардидааст овоз медиҳанд. Дар охир холҳо ҷамъбасти гардида, ғолиб муайян мешавад. Моҳияти низомии мазкурро дарёфти мақоме ташкил медиҳад, ки на ба муқовимат, балки ба ризоияти номзадҳо асос ёбад.

Яке аз иштирокчиёни бевоситаи низомии интихоботӣ дар қомеаи мутамаддин ҳизбҳои сиёсӣ ба шумор мераванд. Дар аксарияти маврид дар низомии сиёсӣ ҳизбҳои сиёсӣ вазифаҳоеро бар дӯш доранд, ки ба воситаи он алоқаи қомеа ва давлат таъмин карда мешавад. Манфиатҳои гурӯҳҳо, табақаҳо ва дигар умумиятҳои сиёсӣ қомеаро ошкор менамоянд, хусусиятҳои онҳоро равшан нишон медиҳанд. Яке аз вазифаҳои асосии ҳизбҳои сиёсӣ мубориза барои ҳокимият аст. Дар ин пайвандӣ ҳизб ва ҳокимият чун воситаи зарурии амалигардонии мақсадҳои сиёсӣ мегардад. Таҷрибаи давлатҳои мутамаддин нишон дод, ки дар арсаи сиёсӣ ҳизбҳо вучуд доранд, ки агарчанде ҳизбҳои ҳукмрон набоянд ҳам, дар фаъолияти дастаҷамъонаи ҳизби ҳукмрон ширкат меварзанд. Дар қабули қарорҳои хусусияти ҳамагонидошта иброи назар мекунад, ҷонибдори ва радиҳои худро иброз медоранд.

Таърихи афкори башар мавҷудияти ҳизбҳои сиёсиро марҳилаи мураккабу тӯлонӣ арзёбӣ намудааст. Мафҳуми "partis" партия - ҳизб (заб. фаронсаӣ ҳисм ё гурӯҳ) замоне истифода карда мешуд, ки ҳизбҳои сиёсӣ дар он вақт мавҷуд набуданд. Ҳанӯз замони Арасту гурӯҳҳои сиёсӣ пайдо шуданд, ки онҳоро ҳизб менамиданд. Арасту ҳизбҳои кӯҳистониён, водинишонии қисми соҳили шаҳро ном менамояд, ки онҳо асосан иттиҳодияҳои муваққатӣ барои ҷонибдорӣ шахсон алоҳида буданд. Аввалин клубҳои сиёсӣ дар солҳои 30-юми асри XIX дар Аврупо бо номи "Чарлтон клуб" ва "Реформ клуб" арзи ҳастӣ намуданд. Таҷрибаи давраи истиқлолияти Тоҷикистон онро собит сохт, ки дар ҷумҳурии мо фаъолияти ҳизбҳои сиёсӣ тибқи Қонуни ҚТ "Дар бораи ҳизбҳои сиёсӣ" аз соли 1998 танзим карда мешавад. Ва аънаи ҷорӣ ташкили ҳизбҳои сиёсӣ дар Тоҷикистон танҳо ташкили ҳизбҳои сиёсӣ ҷумҳуриявиро медонад. Дар низомии мо дар шароити ҳозира дар Вазорати адлияи ҚТ чунин ҳизбҳои сиёсӣ ба расмият шинохта шудаанд: Ҳизби коммунисти Тоҷикистон, Ҳизби наҳзати исломи Тоҷикистон, Ҳизби сотсиалистии Тоҷикистон, Ҳизби демократии Тоҷикистон, Ҳизби аграрии Тоҷикистон, Ҳизби халқӣ - демократии Тоҷикистон, Ҳизби сотсиал-демократии Тоҷикистон. Ҳизбҳои номбаркардашуда барномаҳои сиёсӣ худро доро буда, масъалаи барасмият шинохтани онҳо дар ҳаёти Парлумон дар маъракаи қарибулвуқӯи сиёсӣ - интихоботи Маҷлиси Олии кишвар кушода аст.

ИЛҲОМ АЗ ПАЁМИ ПРЕЗИДЕНТ

Раҳбари мо дар паёмаш нек ҳикмат мекунад,
Шукри ин миллат барои халқ хидмат мекунад.
Иҷтимоӣ, иқтисодӣ ҳам сиёсат кори ўст,
Пояи илм устувор ӯ дар сиёсат мекунад.
Нақши занҳову ҷавонон дар ҷамоат пойдор,
Бар ятимону сағирон лек хизмат мекунад.
Ҷангро оред дар ёд дарки ин соат кунед,
Доимо бар сулҳу ваҳдат ӯ ишорат мекунад.
Дурр намояд санги кишвар, дӯст дорад меҳанаш,
Ҳар гаҳе бар аҳли Маҷлис ӯ паёмат мекунад.
Дониёро, ин нафарро чун падар ту дӯст дор,
Чунки моро пуштибону ҳам ҳидоят мекунад.

Дониёр САНГИНӢ

Дар яке аз хуччатҳои махсуси маҷлиси машварати Аврупо оид ба амният ва ҳамкорӣ (Хелсинки, августи соли 1975) ки "Забонҳои хориҷӣ ва тамаддун" ном дошт, гуфта шудааст: "Омӯхтани забонҳои хориҷӣ ва тамаддунҳои пешқадам чун воситаи муҳими вусъат додани ҳамкориҳои фарҳангӣ бояд миёни мардумон бо мақсади беҳтар шинос шудан ба тамаддуни мамлакатҳои гуногун ва ҳамчунин ҷиҳати мустақкам намудани муносибатҳои байналмилалӣ ташвиқу тарғиб карда шавад".

Дар солҳои охир омӯзиши забонҳои хориҷӣ дар ҷумҳурии мо низ ба қомебиҳои муайян ноил гардидааст. Агар то инқилоб шумораи маҳдуди одамон машғули омӯзиши забони арабӣ буданд, ҳоло дар ҷумҳурий дар аксарияти мактабҳо муаллимони соҳибхитосос ягон забони аврупоӣ ва ё шарқро ба мактабиён меомӯзонанд. Зарурияти боз ҳам беҳтар намудани сифати таълим

бо ҳам хеш мебошанд. Таъин ва муқаррар намудани таносубҳои байниҳамдигарии сохти забонҳои ҳамранг ва гуногун, мутобиқат ва мухлифат дар сохтори онҳо вазифаи грамматикаи мутаносибӣ мебошад. Объекти омӯзиш ва мақсади усули мутаносибӣ-типологӣ бо ҳешигарии забонҳо кордор нест. Ин усул умумият ва хусусияти сохти морфологияи забонҳо, тарз ва роҳҳои ифодаи маъноҳо ва воҳидҳои якхела-ву ҳамвазифаи сохти забонҳоро тадқиқ менамояд. Дар ин замина, дар илми забоншиносӣ ду истилоҳи бо ҳам наздик вомехуранд, ки онҳоро набояд омехта кард. Яке аз онҳо забоншиносии муқоисавӣ (сопоставительная) ва дигаре забоншиносии муқоисавӣ - типологӣ (сравнительная) мебошад. Равияи муқоисавӣ - таърихи забонҳои бо ҳам хешро аз нуқтаи назари диахронии таърихӣ меомӯзад. Тадқиқоти муқоисавӣ-типологӣ бошад, сарфи назар аз хеши забонҳо одатан ба таври синх-

хориҷӣ хеле муфид аст.

Аз рӯи вазифа бошад, хатто категорияҳои якхела ва ҳаммаъно дар ду забон вазифаҳои харҳела дошта метавонанд. Нишондодҳои асосии типологияи забон бадалаи калима ё дигар шудани калимаи вобаста ба категорияҳои грамматикӣ мебошад, ки ба ин ё он ҳиссаи нутқ хосанд. Категорияҳои грамматикӣ ду хел мешаванд: А) танҳо грамматика (мавҷудияти онҳо ба маънои луғавӣ вобаста нест: чунончи шумора ва ҷинсият барои сифат, замон барои феъл ва ғайра; В) луғавӣ-наҳвӣ (фақат ба қисми калимаҳои ҳиссаи нутқи додашуда дахл дорад).

Ба категорияҳои лексикӣ-грамматикӣ шумора дар исм (шакли шумораи танҳо ва ҷамъро фақат исми шуморидашаванда дорост), гузариши - мондагӣ ва тасриф дар феъл дараҷаҳои сифат (фақат ба сифатҳои аслии вобаста аст) ва ғайра дохил мешаванд. Агарчи баъзе мисол калимаи русии "хожу" -

Зайниддинов С.Ф.
муаллими калони
кафедраи забонҳои хориҷии
факултети ҳуқуқшиносӣ

ЗАБОНИ ХОРИҶӢ ОМӢЗЕМ!

тадқиқи кулли дараҷаҳои мухталифи забонҳои хориҷӣ (англисӣ, фаронсавӣ, немисӣ) ва тоҷикиро талаб мекунад.

Дар забоншиносии рус ду истилоҳи гуногун - "сравнительная" ва "сопоставительная" мавҷуд аст. Дар забоншиносии тоҷик танҳо термини муқоиса (грамматикаи муқоисавӣ) дар истифода аст. Ин ду истилоҳи моҳиятан аз ҳам фарқ мекунад. Бинобар ин, мо барои ифодаи мафҳуми "сравнительная" калимаи мутаносиб, грамматикаи мутаносибро раво мебинем. Ба таври муқоисавӣ ва мутаносиб омӯхтани забонҳо на танҳо қараёни забонмӯзиро метезонад, балки барои боз ҳам возеҳтар дарк кардани хусусиятҳои забони модарӣ имконияти муфид фароҳам меоварад. Вазифаи грамматикаи муқоисавӣ тадқиқ намудани фарқият ва монандии тағйироти дигаргуниҳои забонҳои

ронӣ ба амал меояд. Пайдоиши равияи типологӣ бо номи забоншиносии маъруфи олмон В. Фон Гумболдт (1767-1835) алоқаманд аст. Ӯ дар айни авҷи равияи муқоисавӣ-таърихӣ аввалин шуда ақидаеро пеш овард, ки сохти забонро бо муҳокимарониҳои мантиқӣ дедуктивӣ, ки аз омӯзиши миқдори маҳдуди забонҳои ба ҳам хеш бармеояд, шарҳ додаст. Забонҳои англисӣ ва тоҷикӣ, ки воситаҳои аналитикиро бисёр истифода мекунанд, забонҳои типӣ флективӣ (гурӯҳи аналитикӣ) шумориданд. Ҳамин тавр, дар қатори таснифоти генеологӣ, ки он маҳсули равияи муқоисавӣ-таърихӣ таснифоти типологияи забонҳо ба вучуд омад. Тадқиқотҳои моҳияти илмӣ-амалӣ доранд. Натиҷаи онҳо дар раванди таълими забонҳои хориҷӣ, қараёни тарҷума, ҳангоми навиштани китобҳои дарсию дастурҳои таълимӣ оид ба забони

"шёл" бошад, вале гуфтан лозим аст, ки ин шаклҳо метавонанд баръакс низ зоҳир гарданд. Аналитизм дар забони тоҷикӣ ва синтезизм дар забони англисӣ. Агар феълҳои замони гузаштаро гирем дар мавриди ифодаи шахсият бо ёрии ҷонишинҳо ё исми дигар мешавад: We go(went), You go, They go. Мо рафтем. Шумо рафтед. Онҳо рафтанд, ба таври илмӣ асоснок меёбад. Мақсади асо-

сии таълим аз ҷиҳати илмӣ-амалӣ ёд додани забонҳои хориҷӣ мебошад. Таҳлили муқоисавии фонологии забонҳо миқдори гуногуни фонемаҳо доштани онҳоро нишон медиҳад. Дар забонҳои мухталиф миқдори овозҳои садонок ва ҳамсадо. Ҳодисаҳои грамматикӣ забонҳои гуногун аз рӯи мазмун ифода ва вазифа муқоиса шуда метавонанд. Аз рӯи муқоисаи забонҳои англисӣ ва тоҷикӣ мо се навъи шаклро ҷудо карда метавонем: А) категорияҳои грамматикӣ, ки дар забони тоҷикӣ вучуд доранд дар забони англисӣ не; Б) категорияҳои грамматикӣ, ки дар забони англисӣ вучуд доранд дар забони тоҷикӣ не; В) категорияҳои грамматикӣ, ки дар ҳар забон вучуд доранд. Аз назари тадқиқ ин категорияҳо метавонанд аз якдигар фарқ кунанд. Категорияҳои якхела, ки дар ду забон хусусиятҳои лингвистӣ, яъне барои бунёди типологияи умумии забонҳои дунё маводи гаронбаҳо медиҳад. Маҳз ҳамин ду аҳамияти амалӣ ва назариявии типологияи муқоисавии забонҳои хориҷӣ ва модарӣ аст, ки он ҳамчун фанни таълими ҷорӣ карда шудааст.

Тадқиқоти васеъ ва ҳаматарафа дар Тоҷикистон доир ба омӯзиши

забонҳо аз рӯи методи муқоисавӣ ва мутаносибӣ вусъат ёфтанд. Типологияи муқоисавии дараҷаҳои гуногуни забони тоҷикӣ ва хориҷӣ аз ҷумла системаи фонетикӣ онҳо дар забоншиносӣ торафт васеъ паҳн шуда истодааст. На ҳамаи забонҳо як хел тадқиқ гардидаанд. Забонҳои низ ҳастанд, ки аз ҷиҳати фонологии онҳо (дар баробари дигар дараҷаҳои забон) то ҳол лаҳзаҳои зиёди баҳснокро дар бар мегиранд. Типологияи системаҳои фонологии забони тоҷикӣ ва англисӣ (инчунин забонҳои дигар) аҳамияти назариявӣ ва амалӣ дорад, зеро ба як қатор масъалаҳои баҳснок ҷавобгӯ аст.

**Ҳар кас ба забони худ
суҳандон гардад .
Донишдони сад забон-ш
осон гардад.**

Тавре, ки маълум аст донишдони забонҳои дигар бофарҳанг будани шахсро нишон дода, дар навбати худ тавассути забонҳо мо метавонем бо тамаддуни ҷаҳонӣ аз наздик ошноӣ пайдо кунем. Ин аст, ки "Забон дони ҷаҳон - дони" гуфтаанд. Забон ҷаҳондони мост! Олами Шарқ дер боз тавачҷуҳи ҷаҳони илму фарҳанги Аврупо ба худ кашаидааст. Робитаҳои илмӣ фарҳангии Шарқ ва Ғарб таърихи тӯлонӣ дорад. Ин пайванд минбаъд инкишоф ёфта, мустақкам мегардад. Дар асрҳои миёна алоқаҳои илмӣ адабии ин ду қитъаи соҳиби тамаддуни бузург тақмил ёфт. Он чизи ба чашм намоёне, ки дар ин давр аз адабиёти Шарқ ба адабиёти Ғарб ворид шуд романҳои ҷавонмардӣ аст. Ҳарчанд дар ҳалли ин масъала байни олимони хилоф аст, вале мо ҷонибдори онҳоем, ки ибтидои романҳои ҷавонмардиро дар адабиёти аврупоӣ, махсусан фаронсавӣ аз адабиёти асримиёнагии Шарқ мебинанд. Баҳси ба ин мавзӯро дар ҷои дигар мавқуф гузошта, танҳо ҳаминро гушрас мекунем, ки салибдорон аз кишварҳои Шарқ ба Ғарб на танҳо тиллои чизҳои қиматбаҳо, балки бозёфтҳои онро низ бо худ бурданд. Онҳо аз ҳисоби кишварҳои Шарқ мамалакати худро на танҳо аз ҷиҳати иқтисодӣ, балки аз ҷиҳати фарҳангӣ ҳам ғани гардонданд.

«**Ин пайванд минбаъд инкишоф ёфта, мустақкам мегардад. Дар асрҳои миёна алоқаҳои илмӣ адабии ин ду қитъаи соҳиби тамаддуни бузург тақмил ёфт. Он чизи ба чашм намоёне, ки дар ин давр аз адабиёти Шарқ ба адабиёти Ғарб ворид шуд романҳои ҷавонмардӣ аст.**»

Муборак САФИЕВА
ассистенти кафедраи ҳуқуқи
судӣ ва назорати прокурорӣ

Дар моддаи 88-уми Конституцияи ҶТ пешбинӣ шудааст, ки "мурофия ба тарзи мувоҳида ва баробарии тарафҳо сурат мегирад" ва яке аз роҳҳои ба амал баровардани ин принцип пешниҳод намудани далелҳо мебошад. Дар ҳуқуқи мурофияи ҷиноятӣ вобаста ба нақши субъектон дар мурофия онҳоро ба якҷанд гурӯҳҳо ҷудо менамоянд. Яке аз онҳо, ки дар мурофия нақши муҳим доранд, ин иштирокчиёни дигари мурофияи ҷиноятӣ мебошанд. Шоҳид низ дар навбати худ ба ин гурӯҳи субъектон дохил шуда, барои мустаҳкам намудани кори ҷиноятӣ ва таъмини адолати судӣ мусоидат менамояд. Дар қатори дигар далелҳо дар ҳуқуқи мурофияи ҷиноятӣ далелҳои шоҳид дар ҷараёни ошкор намудани ҳақиқат нақши муҳим доранд. Шоҳидии ашхоси алоҳида нисбат ба дигар далелҳо дар мурофия эътибори бештар дорад. Яъне шоҳид ҳамчун иштирокчи мурофияи ҷиноятӣ исботкунӣ нақши хеле ҳам калонро иҷро мекунад.

Дар қонунгузори мурофиявии ҷиноятӣ ҶТ мафҳуми шоҳид оварда шудааст. Мувофиқи моддаи 56 Кодекси мурофиявии ҷиноятӣ ҶТ (КМҶ) "барои додани нишондод шахсе даъват карда мешавад, ки ба ӯ ягон ҳолати барои парвандаи ҷиноятӣ аҳамиятдошта маълум аст". Аз мазмуни ин меъёр бармеояд, ки шоҳид дорои хусусиятҳои ҳуқуқии зерин мебошад:

1. Шоҳид ин шахси воқеӣ аст. Нисбат ба шахсияти шоҳид, мансубияти ӯ, синну сол ва ҷинсият ягон маҳдудият пешбинӣ нашудааст, ба истиснои шахсоне, ки дар эзоҳи моддаи 374-и Кодекси ҷиноятӣ ҶТ ва қ.2 м. 56-и КМҶ ҶТ пешбинӣ шудааст;

2. Шоҳид дорои маълумоте мебошад, ки барои таҳқиқи тафтиш ва ҳал намудани парванда аҳамият доранд. Аҳамиятнокии маълумотҳои шоҳид дар асоси санҷидан ва баҳогузори нишондодӣ ӯ муайян карда мешавад;

3. Шоҳид шахси аз ҷониби мақомоти (шахсон) ваколатдор даъватшуда мебошад. Асосан ин мақомоти таъқиботи ҷиноятӣ ва суд мебошад, аммо аз меъёрҳои қонунгузори ҷиноятӣ ҶТ маълум мегардад, ки ҷимоягар низ ҳуқуқи дорад шоҳидонро ёфта барои пурсиши он вобаста ба ҳолатҳои парванда аз суд дархост намояд.

4. Ба натиҷаи кор манфиати қонуни надорад, яъне шахсе ба сифати шоҳид даъват карда мешавад, ки ӯ на ба тарафи айбдоркунӣ ва на ба тарафи сафедкунӣ робита дошта бошад;

5. Шоҳид дар мурофияи ҷиноятӣ характери лаҳзанина дорад, яъне иштироки шоҳид дар давраҳои мурофияи ҷиноятӣ мунтазам нест, онҳо фақат бо даъвати шахсоне, ки парванда дар ис-

техсолоти ӯ мебошад, ҳозир шуда, нишондод медиҳанд.

Дар асоси муқаррароти қонунгузори шоҳидро дар бораи ҳама гуна ҳолатҳои, ки бояд оид ба ҳамин парванда муқаррар карда шавад, аз ҷумла дар бораи шахсияти айбдоршаванда, ҷабрдида ва муносибатҳои доштаи худӣ ӯ ба онҳо пурсиш кардан мумкин аст. Агар баёноти шоҳид бо хабарҳои дигар шахсон асос ёфта бошад, он шахсон низ бояд пурсида шаванд.

Шоҳид дар мурофияи ҷиноятӣ ивазнашаванда аст. Маълумотҳои, ки барои муайян кардани парванда, яъне ҳолатҳои барои парванда аҳамиятдошта заруранд, танҳо дар ихтиёри ӯ буда метавонанд. Бояд қайд кард, ки қонунгузор доираи амали шоҳидро ҳамчун иштирокчи мурофияи ҷиноятӣ муайян намудааст. Ин доираи амал дар ҳуқуқ ва вазифаҳои, ки қонунгузор нибати шоҳид муайян кардааст, таҷассуми худро меёбад,

адолат нисбати иштирокчиёни мурофияи ҷиноятӣ татбиқ менамояд. Мувофиқи қисми 5 моддаи 56 КМҶ ҶТ шоҳид ҳангоми қасдан аз рӯи даъват ҳозир нашудан маҷбуран оварда мешавад ва бо тартиби қонунгузори ҶТ ба ҷавобгарӣ кашида мешавад. Мувофиқи қисми 6 моддаи 56 КМҶ ҶТ шоҳид барои саркашӣ аз ҳозир шудан ва барои дидаю дониста додани нишондод бардурӯғ ё нахостани додани нишондод мутобқи моддаҳои 351 - 352 - и Кодекси ҷиноятӣ ҶТ ҷавобгар мебошад.

Дар вақти санҷиши нишондодҳои шоҳид ва баҳогузори ба онҳо ба назар гирифтани ҳолатҳои, ки ба эътимоднок будани онҳо таъсир расонида метавонанд, зарур аст. Ба чунин ҳолатҳо дахл дошта метавонанд, хусусиятҳои шахсияти шоҳид; муносибати ӯ ба парванда ва иштирокчиёни мурофия. Хусусан дар нишондодҳои шоҳидон чунин хатогиҳо ҷой дошта метавонанд. Ба монанди асарӣ

ШОҲИД ВА НАҚШИ ОН ДАР МУРОФИАИ ҶИНОЯТӢ

яъне шоҳид низ монанди дигар субъектони мурофияи ҷиноятӣ дорои як қатор ҳуқуқ ва ухдадорӣҳо мебошад, ки дар қонунгузори равшан оварда шудааст.

Қонунгузор дар қисми 2 моддаи 56 ҳолатҳои муқаррар кардааст, ки дар дар ҳолати ҷой доштани яке аз онҳо шахс ба сифати шоҳид пурсида намешавад. Инҳо ҳолатҳои мебошанд, ки аз хусусиятҳои шоҳид бармеоянд:

- Шахсоне, ки бо сабаби норасоии ҷисмонӣ ё рӯҳӣ қобилият надорад, ки ҳолатҳои дар парвандаи ҷиноятӣ муқарраршударо дуруст дарк ва барқарор намоанд;

- Адвокат ва ёрдамчи ӯ барои аниқ намудани маълумоте, ки мумкин аст ба онҳо ба сабаби муроҷиат барои расонидани ёри ҳуқуқӣ ё расонидани чунин ёри аён гардидааст;

- Хешовандони наздики гумонбаршуда, айбдоршаванда, судшаванда, ба шарте, ки онҳо барои пурсиш ба сифати шоҳиди парвандаи мазкур розӣ нашуда бошанд (яке аз меъёрҳои диспозитивии мурофияи ҷиноятӣ мебошад);

- Судя, машварачи халқӣ оид ба ҳолатҳои муҳокимаи масъалаҳои, ки ҳангоми иштироки онҳо дар баррасии парванда маълум гаштааст.

Қайд кардан зарур аст, ки қонунгузор дар баробари ҳуқуқи вазифаҳои нисбати шоҳид боз ҳолатҳои муайян кардааст, ки ҳангоми аз ҷониби шахс ҳамчун шоҳид вайрон намудани ин ва ё он вазифаи давлат дар симои мақомоти давлатӣ механизми маҷбурсозии худро ҷиҳати додани нишондод ва таъмин намудани

суҳбат нашаванд. Пеш аз пурсидани шоҳид муфаттиш вазифадор аст, ки шахсияти шоҳидро санҷида, боварӣ ҳосил намояд, ки барои нишондод додани ҳамаи шахси даъватшуда ҳозир шудааст. Баъд аз муайян намудани шахсияти шоҳид муфаттиш ба ӯ вазифа ва ҳуқуқҳои шоҳидро фаҳмонида, ӯро барои дидаю дониста нишондодӣ бардурӯғ надодан ва аз додани нишондод саркашӣ накардан огоҳ менамояд. Дар ин бора муфаттиш дар протоколи пурсиши шоҳид қайд мекунад ва шоҳид бо имзои худ онро тасдиқ менамояд.

Ҷой тавре қайд кардем шоҳид ин иштирокчи мурофияи судии ҷиноятӣ мебошад, ки ба оқибати кор манфиати ҳуқуқӣ надорад, аммо дар ҳолати иштирок накардани шоҳид дар рафти мурофия ҳар гуна мушкилиҳои номусоид пеш омадана мумкин аст. Ин аст моҳияти мусоидат кардани он барои пурра, ҳама-тарафа ва ҳолисона баровардани ҳукм ва таъмини адолати судӣ.

Агар ба амалия нигарем ҳолатҳои ҷой даранд, ки ҷиноят содир мешавад, аммо он аз ҷониби мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ошкор намегардад ва субъекте, ки онро содир карааст дастгир намешавад. Гузашта аз ин, ҳолатҳои ҷой дорад, ки аҳли ҷомеае, ки дар онҳо ҷиноят содир шудааст оид ба ҷинояти содиршуда ва шахси онро содиркарда маълумот доранд, аммо ба мақомоте, ки самти фаъолияти онҳо ошкор намудани ҷинояти ҷинояткорӣ мебошад, хабар намениҳанд, ки ин боиси харобшавии ҷамъият мегардад. Барои он ки ин нуқсонҳо дар амалия аз байн равад баяд аввал муносибати худӣ кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ бо шахрвандон хуб ба ҷашм расад. Дар ҳолати аз байн бурдани ин гуна нуқсонҳо дар амалия ба мо муяссар мегардад, ки ҳар як аъзои ҷомеа дар ҳолати дидану мушоҳида намудани ҷинояти ҷинояткорӣ бо ихтиёри худ ба мақомотҳои ҳифзи ҳуқуқ хабар дода, ба сифати шоҳиди бевосита баромад менамояд. Инчунин оид ба ҳамаи ҳолатҳои, ки аз содир шудани ҷиноят ба ӯ маълум аст, ба пурраги нишондод дода, дар таъмин намудани принципи қонуният ва таъмини адолати судӣ мусоидат менамояд. Ба ғайр аз ин, хабар додани ҷиноят ва мусоидат намудан ба ошкор намудани он яке аз вазифаҳои шахрвандии ҳар кас дар назди ҷомеа ва давлат мебошад, ки дар сатҳи байналмилалӣ дарҷ карда шудааст.

Бо мақсади ҷимояи ҳаёт, саломатӣ, ҳуқуқ ва озодиҳои шоҳид дар таърихи 29.12.2010 Қонуни ҶТ "Дар бораи ҷимояи давлатии иштирокчиёни мурофияи судии ҷиноятӣ" қабул карда шуда буд ва ҳоло амал карда истодааст. Дар асоси моддаи 6-уми қонуни номбурда нисбати иштирокчиёни мурофияи судии ҷиноятӣ (аз он ҷумла шоҳид) чунин чораҳои амниятӣ андешида мешавад:

- муҳофизони шахсӣ, муҳофизати манзил ва молу мулк;

- додани воситаҳои махсуси муҳофизати шахсӣ, алоқа ва огоҳонӣ аз хавфу хатар;

- таъмини махфияти маълумот дар бораи шахси ҷимояшаванда;

- кўчонидан ба маҳалли дигари истиқомати муваққатӣ;

- иваз намудани ҳуҷҷатҳо;

- тағйир додани симои зоҳирӣ;

- дигар кардани ҷои кор (хизмат) ё таҳсил;

- ҷойгиркунонии муваққатӣ дар маҳалли бехатар;

- татбиқ намудани чораҳои амниятии иловагӣ нисбат ба шахси ҷимояшаванда, ки дар ҳақс нигоҳ дошта мешавад ё дар маҳалли адои ҷазо қарор дорад, аз ҷумла гузаронидани ӯ аз як маҳалли дар ҳақс нигоҳдорӣ ё адои ҷазо ба дигар маҳал.

Яке аз падидаҳои нави муҳим дар идоракунии давлат ва амалиномаи сиёсати давлатӣ баъд аз ба даст овардани истиқлолият ин паёмҳои ҳамасолаи Президенти ҶТ дар бораи самтҳои асосии сиёсати дохилӣ ва хориҷии давлат мебошад. Хусусияти ин санад дар он аст, ки моҳияти сиёсати пешгирифти сарвари давлатро дар ҳама соҳаҳои ҳаёти ҷамъиятию давлатӣ фаро мегирад. Аз ин рӯ, тарҳрезӣ ва амалиномаи ин сиёсат яктарафа - танҳо аз ҷониби мақомоти иҷроия дар симои Президенти мамлакат сурат нагирифта, он дар алоқамандӣ бо ниҳоду сохторҳои дигари давлатӣ пиёда мегардад. Аз ҳамин ҷост, ки тибқи моддаи 55 қисми 3 Сарқонуни ҶТ Президент дар ҷаласаи якҷояи Маҷлиси миллӣ ва Маҷлиси намояндагон бо паёми худ дар бораи самтҳои асосии сиёсати дохилӣ ва хориҷии ҷумҳурӣ баромад менамояд. Табиист, ки яке аз самтҳои муҳими сиёсати давлатӣ ин сиёсати ҳуқуқӣ ва қонунгузорӣ мебошад.

Дар Паёми навбатии Президенти ҶТ, ки 23 январи соли 2015 ироа гардида буд, ба масъалаи сиёсати қонунгузорӣ диққати ҷиддӣ дода шуда, дар он баъзе дастури нишондодҳои садо доданд, ки барои тақмили минбаъдаи қонунгузорию оилавӣ замина мебошанд. Таҳлили сиёсати пешгирифти Президенти ҶТ, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон тайи солҳои охир нишон медиҳад, ки ба устувории оила диққати ҷиддӣ дода мешавад. Дар Паёми навбатӣ низ Президенти кишвар аз афзоиши барҳамхӯрии оилаҳо изҳори нигаронӣ намуд. Аз ҷумла қайд гардид, ки "Мувофиқи маълумоти омори соли 2014 аз 95500 ақди никоҳи ба қайд гирифташуда 9 ҳазор он бекор шудааст, ки нисбат ба соли 2013-ум 9,5 фоиз зиёд аст". Сабаби ин ҳолат, пеш аз ҳама, омода набудани ҷавонон ба зиндагии мустақилона тавзеҳ дода шуд.

Дар баробари ин, ду сабаби асосие номбар карда шуд, ки боиси таваллуди фарзандони маъҷуб ва пошхӯрии оилаҳо дар кишвар мебошанд:

1) Никоҳ байни хешу табори наздик. Президенти ҷумҳурӣ қайд намуданд, ки "Дар миёни ҷавонон ҳолати никоҳи хешовандони наздик низ зиёд шуда, боиси таваллуди кӯдакони маъҷуб гардида истодааст. Имрӯз дар қаламрави кишвар қариб 13 ҳазор нафар кӯдакону наврасони маъҷуби то 18-сола аз ҷониби давлат нигоҳубин карда мешаванд. Бештари ин кӯдакон маъҷуби модарзод буда, аз никоҳи хешовандӣ, инчунин аз волидайн гирифтори нашъамандӣ ба дунё омадаанд";

2) "Сабаби дигари пош хӯрдани оилаҳо дар он аст, ки бисёре аз падару модарон фарзандонро бе муоинаи пешакии тиббӣ хонадор карда, вазъи саломатию онҳоро ба эътибор намегиранд".

Дар ҳамин росто Президенти ҶТ қайд намуданд, ки муқаррароти моддаи 15 Кодекси оилаи ҶТ дар бобати муоинаи ихтиёрии ройгони тиббии шахсони никоҳшаванда истифода намегардад. Бо дарназардошти омилҳои мазкур Президенти ҶТ вазоратҳои тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоӣ, адлия, кумитаҳои кор бо занон ва оила, оид ба корҳои дин, танзими анъана ва ҷашну маросимҳои миллиро вазифадор карданд, ки масъалаи муоинаи ҳатмии пешакии тиббии издивоҷкунандагон ва пешгирии намуда-

ни никоҳи байни хешовандони наздикро яқҳо бо мардум ва ҷомеаи шаҳрвандӣ ҳаматарафа омӯхта, ба Ҳукумат таклиф пешниҳод намоянд. Азбаски масъалаи мазкур бевосита ба ду моддаи Кодекси оилаи ҶТ (моддаҳои 14 ва 15) иртибот дорад, таҳлили адабиёти илмӣ ва қонунгузорию дигар давлатҳои аз аҳамият ҳоли нест.

Айни замон тибқи сархатҳои дуҷумчоруми моддаи 14 Кодекси оилаи ҶТ бастанӣ ақди никоҳ байни хешовандони наздик (падар ё модар бо фарзанд, бобо ё бибӣ бо набераи худ), байни бародарону хоҳарони айни ва ғайриайни (ки аз як падар ё модаранд), байни фарзандхондагон ва фарзандхондшудагон манъ гардидааст. Чуноне мебинем, қонунгузорию оилавӣ на танҳо асосҳои ахлоқию маънавий, балки солимии аъзои оиларо низ ҳимоя мекунад. Дар атрофи бастанӣ никоҳ байни хешовандони наздик дар адабиёти ҳуқуқӣ ақидаҳои мухталиф баён шудааст. Ҳанӯз дар ибтидои солҳои навадуми асри гузашта О.У. Усмонов ва

Курбон ҚУРБОНОВ
дотсенти кафедраи ҳуқуқи
граждани

НИКОҲИ ХЕШУТАБОРӢ ВА МУОИНАИ ҲАТМИИ ТИББӢ (Дар партави Паёми Президент)

М.А. Маҳмудзода ба масъалаи мазкур дахл намуда, фикру ақидаҳои худро баён намуда буданд. Муҳаққиқони дигар - М.Ҷ. Бурҳонов ва Ш.К. Бадалов низ ҷонибдори онанд, ки номгӯи дараҷаи хешие, ки боиси монетаи бастанӣ ақди никоҳ мегардад, бояд васеъ карда шавад. Барои мисол онҳо таҷрибаи дигар давлатҳоро овардаанд. Дар Швейтсария бастанӣ ақди никоҳ байни фарзандони бародару хоҳар, амак ва ҷиян ва мисли инҳо манъ шудааст (мушоҳидаҳои нишон медиҳад, ки бастанӣ ақди никоҳ дар байни бародару хоҳарзодаҳо дар мо хеле зиёд ба чашм мерасад). Мувофиқи таълимоти динӣ низ барои бастанӣ ақди никоҳ қаробати хунӣ то дараҷаи чорум ва қаробати ширӣ то дараҷаи дуҷум (хоҳар, модар, духтар, холаву амма, духтари бародар, духтари хоҳар, модари ҳамсар, модаре, ки шир додааст, тарбиякунанда ва ғайра барои мард) монета мебошад.

Олимони рус (М.В. Антоколская, Е.М. Ворожейкин, О.Ю. Косова, А.М. Нечаева, Л.М. Пчелинсева, В.А. Рясенцев, Г.М. Свердлов, Н.Н. Тарусина ва ғайра) низ дар натиҷаи тадқиқот ба хулосае омадаанд, ки бо назардошти омилҳои тиббию генетикӣ, маънавий ва ахлоқию эстетикӣ байни амак, тағо, амма, хола ва ҷиянҳо, бародару хоҳарзодаҳо бастанӣ ақди никоҳ манъ карда шавад, чунки тибқи нишондодҳои тиббӣ дар дараҷаҳои сеюм ва чоруми хешӣ эҳтимолияи патологияи ирсӣ бештар аст.

Барои ҳалли масъалаи дараҷаи хешие, ки барои бастанӣ ақди никоҳ монета мегардад, ба андешаи мо, бояд намояндагони соҳаи тиб нуктаи охириро гузоранд (аз ҳамин нигоҳ аст, ки Президенти ҶТ супориширо аввал ба Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии ҶТ доданд). Мутахассисони соҳаи тиб бояд муайян кунанд, ки кадом дараҷаи хешӣ таваллуди фарзандони маъҷубро ба вуҷуд меорад. Пешниҳод дорем, ки дар моддаи 14 Кодекси оилаи ҶТ сар-

Барои ҳатмӣ намудани муоинаи тиббӣ ҳалли як қатор масъалаҳо муҳим мебошад:

1) Номгӯи бемориҳое, ки издивоҷкунандагон бояд нисбати онҳо муоина шаванд. Имрӯз дар соҳаи тиб номгӯи зиёди бемориҳое маълуманд, ки гузаранда ва сироятӣ буда, боиси носолимии оила мегарданд. Масалан, яке аз чунин бемориҳо вируси норасоии масъуният бадан мебошад, ки ба ин масъала диққати хоссаи Президенти ҷумҳурӣ равона гардида, қайд гардид, ки "Гирифтори он дар кишвар имрӯз беш аз шашуним ҳазор нафарро ташкил медиҳанд, ки чунин вазъ боиси ташвиши ҷиддии Ҳукумати мамлакат ва аҳли ҷомеа мебошад".

Ин ҷо саволи муҳим ба миён меояд, ки оё муассисаҳои тиббӣ дар тамоми ҳудуди Тоҷикистон имконияти ташхиси ҳама намуди беморию доранд ё не. Дар ҷойҳои, ки чунин имконият нест, зарурати ба марказҳои ноҳия ё вилоятҳо муро-

хатҳои дуҷумчорум яқҳо карда шуда, хешовандони наздике, ки байни онҳо бастанӣ ақди никоҳ мумкин нест, дар дохили қавсайн ба пуррагӣ нишон дода шаванд.

Дар масъалаи муоинаи тиббии пешакии шахсони издивоҷкунанда низ нақши кормандони соҳаи тиб бузург аст. Чуноне мебинем, ҳоло тибқи моддаи 15 Кодекси оилаи ҶТ чунин муоина ихтиёрий ва ройгон мебошад. Тибқи дастури Президенти кишвар бояд масъалаи ҳатмӣ намудани чунин муоинаи тиббӣ омӯхта шуда, ба Ҳукумати ҷумҳурӣ таклифҳои манзур карда шаванд.

Бояд қайд намуд, ки ба масъалаи мазкур низ дар адабиёти ҳуқуқӣ ақидаҳои баён шудааст. Мушкилоти мавҷударо дар Тоҷикистон баррасӣ намуда, муаллифони Бурҳонов М.Ҷ. ва Бадалов Ш.К. пешниҳод намудаанд, ки пешбинӣ намудани муоинаи ҳатмии шахсони никоҳшаванда яке аз роҳҳои пешгирии паҳншавии бемориҳои муайян мебошад. Чунин таҷриба дар давлатҳои мутараққии ҷаҳон низ мушоҳида мегардад. Масалан, дар Фаронса бо мақсади таъмини солимии насл қонунгузор барои бастанӣ ақди никоҳ нисбат ба шахсоне, ки гирифтори бемориҳои муайян мебошанд, маҳдудиятро пешбинӣ кардааст. Талаби муоинаи ҳатмии пешакии дар давлатҳои Белорусия, Латвия, Украина, Ўзбекистон ва ғайра низ мавҷуд мебошад.

чиат кардани онҳо ба миён омада, дар бастанӣ ақди никоҳ душвориро эҷод мекунад. Аз ин рӯ, зарфияти (потенциали) Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии ҶТ дар ҳалли ин масъала бисёр муҳим аст;

2) Масъалаи музднок ё ройгон амалӣ намудани муоинаи тиббии издивоҷкунандагон бояд ҳал карда шавад. Масъалаи мазкур бо масъалаи яқум алоқаи зич дорад. Вобаста ба доираи бемориҳое, ки нисбати онҳо муоина гузаронида мешавад, ҳаҷми хароҷот фарқ карда метавонад;

3) Муайян намудани оқибати риоаи накардани талаботи муоинаи ҳатмии тиббӣ.

Ба андешаи мо, бо дарназардошти тадқиқот ва пешниҳодҳои мутахассисони соҳаи тиб бояд муоинаи тиббӣ ҳатмӣ гардонид шуда, ҳамчун шарт бастанӣ ақди никоҳ пешбинӣ гардад. Ҳангоми бастанӣ ақди никоҳ кормандони САҲШ дар баробари пешниҳоди дигар ҳуҷҷатҳое, ки дар қисми 1 моддаи 35 Қонуни ҶТ "Дар бораи бақайдгирии давлатии асноди ҳолати шаҳрвандӣ" пешбинӣ гардидаанд, бояд маълумотномаи тиббиро оид ба вазъи саломатию издивоҷкунандагон талаб намоянд.

Барои роҳандозии муоинаи ҳатмии тиббӣ зарур аст, ки дар моддаи 15 Кодекси оилаи ҶТ тағйироти дахлдор ворид карда шуда, тартиби гузаронидани он ба низоминомаи махсусе, ки Ҳукумати ҶТ тасдиқ мекунад, ҳавола карда шавад.

« Мувофиқи таълимоти динӣ низ барои бастанӣ ақди никоҳ қаробати хунӣ то дараҷаи чорум ва қаробати ширӣ то дараҷаи дуҷум (хоҳар, модар, духтар, холаву амма, духтари бародар, духтари хоҳар, модари ҳамсар, модаре, ки шир додааст, тарбиякунанда ва ғайра барои мард) монета мебошад. »

Шаҳрванд шахсест, ки садоқатмандии худро нисбат ба кишваре, ки зодгоҳаш аст ва ё нисбат ба кишваре, ки дар он ҷо ҳуқуқи шаҳрвандӣ дорад (натурализатсия-ҷараёни шаҳрвандӣ дигар давлат шудан), нигоҳ медорад ва ҳуқуқҳои ӯ аз тарафи он кишвар таҳти Ҷимоя қарор мегирад. Аз ин рӯ, шаҳрвандӣ мақомест, ки шахс ба он соҳиб шуда метавонад. Ин мақом шахсро уҳдадор месозад ва ҳуқуқи бартарӣ медиҳад. Одатан, шаҳрвандии ин ё он кишварро шиноснома ва ё гувоҳнома дар бораи таваллуд тасдиқ мекунад. Ҳукумат ҳуқуқи шаҳрвандиро дар он маврид

медихад, ки агар кас дар бораи иваз кардани шаҳрвандиаш ариза пешниҳод кунад. Шаҳрвандӣ ҳуқуқест, ки кас баробари ба дунё омаданаш соҳиб мегардад. Дар аксари мамлакатҳо ба шахс ҳуқуқи шаҳрвандии танҳо як мамлакатро медиҳанд.

Шаҳрвандӣ ба миллат ҳеҷ гуна умумият надорад (дар аксари давлатҳо дар шиноснома миллати соҳиби он нишон

МАҶҲУМИ ШАҲРВАНД ВА ШАҲРВАНДӢ

дода нашудааст). Масалан, шаҳрвандони давлатҳои дигар бо дархости худ ва мувофиқи Қонуни конституционӣ метавонанд шаҳрванди ҶТ гарданд. Ҷар тифли дар Тоҷикистон таваллудшуда, ҳарчанд волидонаш мақоми шаҳрвандӣ надоранд, метавонанд шаҳрванди ин мамлакат бошад. Бисёри давлатҳо ба кӯдакони дар он ҷо таваллудшуда, ҳатто дар сурати шаҳрвандии он ҷо набудани волидонаш, мақоми шаҳрвандӣ медиҳанд.

Айнан бо ҳамин усул шаҳрванди Тоҷикистон метавонанд баъди ду соли дар Австралия зиндагӣ кардан ва аз ҷониби мақомоти муҳоҷиратӣ қабул гаштани аризааш шаҳрванди он кишвар гардад. Дар ҳолати қабул кардани шаҳрвандӣ, шахс ҳама гуна уҳдадорӣ ва ҳуқуқҳои шаҳрвандии ин мамлакатро ба худ мегирад.

Ҷар як шаҳрванди мамла-

кат, сарфи назар аз миллаташ, бояд дар баробари дигар шаҳрвандон ҳамон ҳуқуқ ва уҳдадорихоро дошта бошад. Барои консепсияи шаҳрвандӣ наҷод ва миллат аҳамият надорад.

Дар ҶТ масъалаҳое, ки ба шаҳрвандӣ дахл доранд, ба воситаи Конститутсия ва қонуни ҶТ "Дар бораи шаҳрвандии ҶТ" аз соли 1995 ва дигар санадҳои меъёрии дахлдор ба танзим дароварда мешаванд. Дар санадҳои миллии мо, маҳсусан Кодекси граждани маҷҳуми "шаҳрванд" натавонанд шаҳрванди ҶТ, балки шаҳрвандони хориҷӣ ва ашхоси бешаҳрвандро низ дар назар дорад.

Шаҳрвандии муайян давлати дахлдорро вазираддор месозад, ки ин шахсро ҷӣ дар худуди худ ва ҷӣ дар давлати дигар таҳти Ҷимоя қарор диҳад ва уҳдадорихоро қонунии худ-

Каримова ПАРВОНА
донишҷӯи соли 2-юм

ро бечуну чаро риоя ва иҷро намояд. Дар ин маврид масъулияти байниҳамдигарии давлат ва шахс ё шаҳрванд ба назар мерасад. Дар Конститутсияи ҶТ омадааст: "Халқи Тоҷикистонро сарфи назар аз миллаташон шаҳрвандони Тоҷикистон ташкил медиҳад". Яъне ҳангоми муайян намудани шаҳрвандии ҶТ мо миллат ва мансубияти миллиро ба назар намегирем.

Таъмини Ҷимояи ҳуқуқҳои кӯдак яке аз мушкилоти муҳимтарини илми ҳуқуқи оилавӣ мебошад. Мавҷуд набудани Ҷимояи дахлдор ба ташаккули минбаъдаи шахсияти кӯдак, ба муносибати мутақобилаи ӯ бо дигар аъзои оила ва атрофиён таъсири манфӣ мерасонад. Маълум аст, ки сӣ дарсади аҳолии Тоҷикистонро кӯдакон ташкил медиҳанд. Ҳукумати ҶТ солҳои охир дар масъалаи амалисозӣ ва Ҷимояи ҳуқуқҳои кӯдакон ба дастоварҳои назаррас ноил гардидааст. Соли 1998 Кодекси Оилаи ҶТ қабул гардид, ки масъалаи ҳуқуқҳои кӯдакони нобилиғро дар алоҳидагӣ танзим намуда, тартиби судии фарзандхониро муқаррар намуд. Инчунин, қоидаҳои навро дар бобати барасмиятдарории созишнома дар бораи пардохти алимент ва ғайраро ҷорӣ намуд. Кӯдак ҳамчун ҷар як инсон ҳуқуқи меҳнат, истироҳат, манзил, таҳсил, ҳуқуқи гирифтани иттилоот ва ғайраро соҳиб аст. Хусусияти асосии фарқунандаи ҳуқуқҳои кӯдак ба синну соли ӯ ва нишондиҳандаҳои ҷисмонӣ ақлонияш асос меёбад.

Дар моддаи 1-и Конвенсияи ҳуқуқи кӯдак ҳама гуна мавҷудоти инсонии то синни 18-сола кӯдак ҳисобида мешавад, агар тибқи қонуни, ки нисбати ин кӯдак истифода мегардад, он пештар ба синни балоғат нарасида бошад. Дар қисми 1-и моддаи 55-и Кодекси оилаи ҶТ шахсе кӯдак эътироф мегардад, ки ба синни ҳаждаҳсолагӣ (балоғат) нарасидааст. Дар Кодекси ҷиноятӣ

ва граждании ҶТ истилоҳҳои "шахси нобилиғ" ё "ба балоғат нарасида", "хурдсол", "кӯдак", "атфол" ифода гардида, ба ҷуз як истисно, ки маҷҳуми "хурдсол" нисбат ба категорияи маҳдуди кӯдакони ба синни 14 нарасида истифода мешавад, мушобеҳа Ҷамоҳанганд. Дастгирии кӯдакон бо роҳи сохтмони кӯдакитонҳо, боҷаҳи бачагона, мактабҳо, литсейҳо, хонаҳои кӯдакон, таъсиси барномаҳои маҳсуси кӯдакона дар радио ва телевизион, рӯзномаю маҷаллаҳо, кинофилмҳо, ташкили фароғати кӯдакон, дар шакли истироҳатгоҳҳои тобисона, офиятгоҳҳо, пансионатҳо ва ғайра анҷом дода мешавад. Тавре дар Эълومияи ҳуқуқҳои кӯдаки СММ омадааст: "Инсоният вазираддор аст ба кӯдакон ҳамаи чи-

ҲУҚУҚҶОИ КӢДАК

зҳои беҳтаринеро, ки дорад, диҳад". Якҷанд ҳуҷҷатҳо барои ҳифзи ҳуқуқҳои кӯдак қабул карда шудааст. Соли 1924 - қабули Эълумияи Женевии ҳуқуқҳои кӯдак дар доираи Лигаи миллатҳо; соли 1948 - аз ҷониби Иҷлосияи Кулли СММ тасдиқ гардидани Эълумияи умумии ҳуқуқи башар; соли 1959 - қабули Эълумияи ҳуқуқҳои кӯдак; соли 1979 - эълон гардидани Соли байналхалқии кӯдакон.

Дар моддаи 6-и Конвенсия оид ба ҳуқуқҳои кӯдак давлатҳои аъзо эътироф менамоянд, ки ҷар як кӯдак ба

зиндагӣ ҳуқуқи ҷудонопазир дорад. Давлатҳои аъзо зиндагии ҳадди аксар, имконпазир ва инкишофи солими кӯдакро таъмин менамоянд. Мувофиқи моддаи 16-и Конвенсия ҷар як кӯдак ҳуқуқ ба ҳаёти шахсӣ дорад. Ягон кас ҳақ надорад, ки ба обрӯю нуфузи ӯ зарар расонад, ҳамчунин ба хонаи ӯ дарояд ва бе иҷозат мактубҳои ӯро хонад. Кӯдак ба ҳифз намудани худ аз сӯйқасди ғайриқонунӣ ба шаъну шараф ва номаш ҳуқуқ дорад. Дар моддаи 34-и Сарқонуни ҶТ омадааст: "Модару кӯдак таҳти Ҷимоя ва ғамхорӣ маҳсуси давлатанд. Падару модар барои тарбияи фарзандон ва фарзандони болиғу қобили меҳнат барои нигоҳубин ва таъмини падару модар масъулан. Давлат барои ҳифзи кӯдакони ятим, маъҷуб ва таълиму тарбияи онҳо ғамхорӣ менамояд". Дар моддаи 55-и Кодекси оилаи ҶТ омадааст, ки ҷар як кӯдак ҳақ дорад дар

оила зиндагӣ кунад ва тарбия гирад. Кӯдак ба ғамхорӣ аз ҷониби волидон, таъмини манфиатҳои ӯ, рушди Ҷамаҷониба, эҳтироми шаъну шарафи инсонии вай ҳақ дорад. Ҷӣ хеле ки мебинем қонунгузори ҶТ ба кӯдакон тамоми шароитҳоро фароҳам овардааст.

Яке аз имкониятҳои, ки давлат ба кӯдакон фароҳам овардааст, ҳуқуқи онҳо ба таҳсил мебошад. Уҳдадорихоро фароҳам овардани шароит барои рушди ақлонӣ ва рӯҳонии кӯдак, пеш аз ҳама ба зиммаи волидон, сарпарастон, омӯзгорон ва давлат аст. Маҳз ҳуқуқи таҳсил ба кӯдакон барои рушди комили зеҳнӣ имконият фароҳам оварда, баҳри ояндаи дурахшони онҳо замина бунёд месозад. Ҳуқуқи таҳсил бо Қонуни ҶТ "Дар бораи маориф" танзим карда мешавад. Таълим ва арбияи кӯдакон тибқи қонун бояд ба принципҳои инсондӯстӣ, ватанпарастӣ, муҳаббат ба модар ва оила асос ёбад.

Ашуров МАЪРУФ
донишҷӯи соли 1-ум

« Уҳдадорихоро фароҳам овардани шароит барои рушди ақлонӣ ва рӯҳонии кӯдак, пеш аз ҳама ба зиммаи волидон, сарпарастон, омӯзгорон ва давлат аст. Маҳз ҳуқуқи таҳсил ба кӯдакон барои рушди комили зеҳнӣ имконият фароҳам оварда, баҳри ояндаи дурахшони онҳо замина бунёд месозад. »